

המגמות העיקריות של התפתחות המשק במחצית הראשונה של 1957

א. התפתחות המשק במחצית הראשונה של שנת 1957

במחצית הראשונה של שנת 1957 בלטה מגמה של הגברה רבה בפעילות הכלכלית. מגמה זו ניכרת במיוחד בהשוואה למחצית הראשונה של שנת 1956, בה הואט קצב הגידול. המתרחשות הבטחוניות ששררה החל מסוף 1955, ואשר הגיעה לשיאה עם מערכת סיני, הוחלשה בתקופה הנסקרת, וכתוצאה מכך עלתה רמת הפעילות הכלכלית. גורם שני לגיאיות זו היתה הגברת העלייה. שני הגורמים הללו פעלו בכיוון של הגברת הביקוש למוצרים ולשירותים לצריכה הפרטית ולבנייה. הגברת העלייה השפיעה במיוחד על הבנייה לעולים, — שטח ההתחלות גדל פי ארבעה — וזאת בתקופה של הרחבת בנייה שלא-לעולים, אשר מומנה בחלקה הניכר בעזרת פיצויים אישיים. הגברת הבנייה הגדילה את הביקוש למוצרים של ענפים אחרים במשק, במישרין — לתוצר של כמה מענפי התעשייה, לשירותי הובלה, ובעקיפין — למוצרים ולשירותים לתצרוכת. הגדלת הביקוש הכללי במשק נבעה כמובן גם מעליית התפוקה שנתלחה לעצם גידול האוכלוסיה, אשר גדלה בשיעור של 5.4 אחוזים במחצית שנת 1957 ביחס למחצית שנת 1956. השפעתה של הרפיית המתרחשות הבטחוניות היתה כנראה בין השאר בכיוון של הגברת ההוצאות לצריכה ביחס להכנסה, אשר צומצמו במידת-מה במחצית הראשונה של שנת 1956.

הביקוש המוגבר סופק בחלקו הניכר מתוך הגדלת התוצר הלאומי והגברת יבוא המוצרים. התוצר התעשייתי גדל בתקופה הנסקרת בשיעור של 15—13 אחוזים בהשוואה למחצית הראשונה של שנת 1956. הגידול בייצור התעשייתי ניכר במרבית ענפי המיטנה של התעשייה — ובכלל זה בענפי המזון, הטכסטיל, חומרי הבנייה והכימיקלים, פרט לענף המתכת. ההיקף הממשי של הבנייה גדל — בהשוואה למחצית הראשונה של השנה הקודמת — כדי 16 אחוזים. כיוון שהיקף התחלות הבנייה עלה במידה רבה על היקף הבנייה שהושלמה, ויש לשער שקצב התחלות הבנייה לא יואט, הרי ניתן לצפות להרחבה גדולה עוד יותר במחצית השנייה של שנת 1957.

הגברת הייצור התעשייתי נתאפשרה בעזרת גידול מועט יחסית במספר המועסקים — דבר הקשור כנראה בחלקו בהגברת היעילות, ובחלקו במיכון מוגבר של התעשייה בשנים 1955 ו-1956. הגדלת הבנייה נסתייעה בחלקה בהגברת ייצורם של חומרי הבנייה המקומיים ובהגדלת תעסוקתם של עובדים בלתי-מקצועיים בענף הבנייה. אולם הורגש מחסור בעובדי בנייה מקצועיים בכמה וכמה מקומות, וביחוד באזורים בלתי-עירוניים.

התוצר החקלאי גדל אף הוא כדי 10 אחוזים לפחות, הודות לתנאי מזג האויר הנוחים ולהגדלת שטחי העיבוד.

החשת קצב הגידול של התוצר הלאומי נתאפשרה גם הודות ליבואם של חומרי הגלם לתעשייה בשיעור של יותר מ-17 אחוזים. אף היבוא של מוצרי תצרוכת מעובדים גדל ב-19.5 אחוזים לעומת התקופה המקבילה אשתקד, וחלקו שימש להשלמת המלאי, בעוד שיבואם של נכסי ההשקעה פחת. ערך יבוא הדלק עלה ביותר מ-50 אחוז, בעיקר בגלל התיקרות ניכרת. עלייה ניכרת חלה בערכו של יצוא המוצרים, בשיעור של כ-22 אחוזים. עלייה זו היא בחלקה תוצאה ממחירים גבוהים יותר שנתקבלו עבור ההדרים בשוקי חוץ, אולם חלק ניכר מעליית היצוא יש לזקוף על חשבון הגידול הממשי ביצואם של הדרים, יהלומים ומוצרי תעשייה כאחד. למרות הגידול בייצוא, לא צומצם הגרעון המסחרי, אלא אף עלה ב-4.4 אחוזים בהשוואה למחצית הראשונה של 1956.

בעקב הגידול בהכנסות מיצוא מצד אחד, וירידת ההוצאות לשירותים ממשלתיים (בניגוד בולט להתפתחות בשנת 1956) מצד שני, נתאפשר מימון מוגבר של סחורות ללא הגדלה בחובות החוץ, אשר אף ירדו במידת-מה. כמו-כן חל שיפור-מה בהרכבם, כיוון שפחתו החובות למועדים קצרים ובינוניים, ורק החובות לזמן ארוך של איגרות מילווה הפיתוח גדלו. מספרם של המובטלים הגיע במוצע ל-30,000 איש, כולל כ-16,000 עובדי עבודות "מכוונות" — לעומת 23,000 איש במוצע במחצית הראשונה של שנת 1956. באותה תקופה היתה התוספת לכוח העבודה גם גדולה יותר מהגידול במספר המובטלים, בין בעקבות גידול העלייה ובין בעקבות השינוי הטבעי בהרכב הגילים. הגידול באבטלה ביחס לאוכלוסיה אינו מציין בהכרח מגמה של הרעה בתעסוקה, אלא שהוא נובע כנראה במידה רבה מן הגידול המהיר בכוח העבודה בפרק זמן קצר. עיקר הגידול בתעסוקה היה בענפי הבנייה והחקלאות, ובמידת-מה אף במקצועות חופשיים.

בד בבד עם הגדלת התוצר הלאומי והתעסוקה, גדל אף היקף הצריכה הפרטית. אולם גידול זה של הצריכה הפרטית בולט בהשוואה למחצית הראשונה של שנת 1956, אשר לעומתה עלה ההיקף הכולל של הצריכה בתקופה הנסקרת ב-13 אחוזים. לעומת זאת כנראה לא עלה היקף הצריכה הכוללת בהשוואה לסופה של שנת 1956, ואפשר שהצריכה הממוצעת לנפש אף פחתה במידת-מה, אף-על-פי שהתוצר הלאומי הוסיף לעלות.

עם זאת, עלתה בתקופה הנסקרת רמת הדיור הממוצעת, בעקבות הבנייה המוגברת, וכן מצביעים האינדיקטורים החלקיים של מכירות רהיטים על מגמה של עלייה ניכרת.

בעוד שבמחצית השניה של שנת 1956 חלה עלייה ניכרת בשכר הריאלי הפנוי, בין בעקב העלאת השכר הכספי ובין בעקב היציבות היחסית של המחירים לצרכן — כפי שהם נמדדים על-ידי מדד המחירים לצרכן, — הרי במחצית הראשונה של שנת 1957 עלה השכר הכספי בשיעור מתון, ואילו הרמה הממוצעת של מדד המחירים לצרכן עלתה במידה ניכרת.

במחצית הראשונה של שנת 1957 הוסיפו אמצעי-התשלום לעלות בקצב מהיר — בשיעור של כ-1.5 אחוזים לחודש. שיעור זה הוא אמנם נמוך במידת-מה מזה של המחצית הראשונה של שנת 1956, שהגיע לכדי כ-1.8 אחוז לחודש, אולם הרחבתם של אמצעי התשלום בתקופה הנסקרת באה לאחר גידול רב באמצעי התשלום שאירע בסופה של שנת 1956. כמעט כל העלייה באמצעי התשלום בשנת 1957 היתה בצורת גידול הפקדונות במוסדות הבנקאיים. סכום המזומנים שבידי הציבור כמעט לא עלה — תופעה אשר נראית כשיבה מהירה למגמה הפועלת זה שנים אחדות, של

גידול יחסי רב יותר של הפקדונות. מגמה זו הופרעה באופן בולט על-ידי המתרחבות הבטחונות בסופה של שנת 1955 ובמשך שנת 1956. הגידול הרב של הפקדונות במוסדות בנקאיים היה אחד הגורמים העיקריים לקיום שיעור הנזילות הגבוה יחסית, הקיים לרוב באופן ארעי בסוף חודש דצמבר, ואשר התמיד במשך כל המחצית הראשונה של שנת 1957. עיקר העלייה באמצעי התשלום נבעה מהרחבת האשראי לציבור ולממשלה, בעוד שכמעט ולא היתה המרת יתרות נטו של מטבע-חוץ.

בתחום שוק ההון הוסיפו לפעול המגמות שפעלו בשנת 1956: איגרות החוב הצמודות של "מילוה הבטחון" הופצו במחצית הראשונה של השנה ושערי ניירות הערך הצמודים עמדו על רמה מתאימה לערכם הנקוב בתוספת העלייה במדד המחירים לצרכן. לעומת זאת לא הופצו מניות חדשות, ושעריהן של המניות הקודמות הוסיפו לרדת. בתקופה הנסקרת הוחשה המגמה של עליות מחירים. הרמה הכללית של מחירי הצריכה, כפי שהיא נמדדת על-ידי מדד המחירים לצרכן, היתה גבוהה במוצע ב-4 אחוזים מזו שבמחצית השניה של שנת 1956. יחד עם מגמה כללית של עלייה ברמת המחירים, היו תנודות חריפות במחירים בעקבות שינויים עונתיים במחירי תוצרת חקלאית, מצד אחד, ומדיניות הסובסידיות לייצוב המחירים, מצד שני. המגמה של הגברת קצב עליית המחירים הושפעה בעיקרה מגידול הביקוש הכספי, ובחלקה גם מעליית ההוצאות.

ב. התפתחות הכספים

אמצעי התשלום הורחבו במחצית הראשונה של שנת 1957 ב-47.9 מיליון ל"י. עלייה זו של 9.3 אחוזים היא שיעור גידול נמוך במקצת מזה של המחצית הראשונה של שנת 1956, שהיה 11.0 אחוזים ומהשיעור הממוצע לתקופה המקבילה בשנים 56—1954, שהיה 13.2 אחוזים. אמצעי התשלום גדלו במידה ניכרת בכל החודשים הנסקרים, פרט לחודש מארס, שבו היתה העלייה בשיעור של 0.2 אחוזים בלבד.

מתוך העלייה של 47.9 מיליון ל"י נוקפים 46.9 מיליון ל"י לחשבון הגידול בפקדונות עובר-ושב, ורק מיליון אחד נבע מעליית סכום המזומנים שבידי הציבור. חלקם של המזומנים בכלל אמצעי התשלום היה גבוה במיוחד בסוף שנת 1956 כיוון שאותו זמן עדיין נשאר במחזור חלק גדול מהמזומנים שנמשכו מהמוסדות הבנקאיים בזמן מערכת סיני. בחודשים הראשונים של 1957 חזר וירד חלקם של המזומנים בסך אמצעי התשלום כיוון שלעומת העלייה של סכום הפקדונות שחלה בחודשים אלה, נשאר סכום המזומנים יציב. נראה שבחודשים אלה נמשכה המגמה של ירידת חלקם של המזומנים, תופעה שהיתה אופיינית למשק הישראלי מאז 1953. מגמה זו הופרעה מאז סוף 1955 — כנראה בעיקר מסיבות של מתיחות בטחונות, ואולי גם בגלל שינויים בהרכב האוכלוסיה.

אחוז המזומנים באמצעי התשלום ירד מ-43.4 במוצע ברביע הראשון של שנת 1954 עד למינימום של 40.9 ברביע השלישי של שנת 1955. לאחר מכן התלה עלייה, שהגיעה לשיא של 45.5 אחוזים ברביע האחרון של שנת 1956. ב-1957 חזרה וניכרת מגמת הירידה, ואחוז המזומנים

אמצעי התשלום, ינואר—יוני 1957 במיליוני ל"י

סוף חודש	מזומנים במחזור	פקדונות עוברות	סך כל אמצעי התשלום	הגידול, במיליוני ל"י	הגידול, באחוזים	אחוז המזומנים באמצעי התשלום
דצמבר 1956	228.3	289.0	517.3	—	—	44.1
ינואר 1957	227.5	300.8	528.3	11.0	2.1	43.1
פברואר	229.2	308.5	537.5	9.2	1.7	42.6
מרס	227.4	310.9	538.4	0.9	0.2	42.2
אפריל	229.7	324.5	554.2	15.8	2.9	41.4
מאי	227.9	331.8	559.7	5.5	1.0	40.7
יוני	229.3	335.8	565.2	5.5	1.0	40.6
ינואר—יוני 1957				47.9	9.3	* 41.8
ינואר—יוני 1956				46.3	11.0	* 42.7

* ממוצע.
המקור: בנק ישראל.

באמצעי התשלום ירד מ-42.6 אחוזים ברביע הראשון של השנה ל-40.8 ברביע השני, עד שבחודש יולי ירד ל-40.4 אחוזים בלבד.

ירידת אחוז המזומנים באמצעי התשלום שימשה גורם להעלאת שיעור הנוילות של המוסדות הבנקאיים—דבר העלול לשמש גורם להרחבת האשראי.

האשראי לציבור במטבע ישראלי הורחב בתקופה הנסקרת ב-24.4 מיליון ל"י והאשראי לממשלה—ב-31.9¹ מיליון ל"י, מהן 21 מיליון ל"י על ידי בנק ישראל, והסכום הנותר על ידי מוסדות בנקאיים. סכומים אלה הגדילו את אמצעי התשלום הקיימים ומימנו ביקוש נוסף מצד הממשלה והציבור.

הפעולות עם חוץ לארץ כמעט לא שינו את סכום אמצעי התשלום בארץ. בעוד שהציבור הביא לארץ מטבע חוץ והמירו ב-29.8 מיליון ל"י, היתה פעולתו של האוצר הפוכה: הוא קנה מטבע חוץ בסכום של 30.3 מיליון ל"י. סכום אמצעי התשלום הנוספים שנוצרו על-ידי אשראי לציבור ולממשלה ובצורה של העברות מטבע חוץ הגיע, איפוא, ל-56.3 מיליון ל"י, וחשבונות אחרים (כולל יתרות במעבר) יצרו כ-6.0 מיליון ל"י נוספים. מצד שני הופקדו במוסדות בנקאיים כ-15 מיליון ל"י לזמנים קצובים, ואילו הסכום הנותר נשאר בצורה של אמצעי תשלום.

השוואת הגורמים לעליית אמצעי התשלום במחצית הראשונה של שנת 1957 עם המחצית הראשונה של שנת 1956 מראה, שההבדלים העיקריים הם באשראי לממשלה ובהמרת מטבע חוץ על-ידי הציבור. במחצית הראשונה של שנת 1956 קנתה הממשלה מטבע חוץ בסכום של 28

¹ סכום זה מציין את השפעת הממשלה על אמצעי התשלום, ולכן איננו כולל אשראי ופקדונות במטבע חוץ.

הגורמים לשינויים באמצעי התשלום ינואר-יוני 1957 בהשוואה לינואר-יוני 1956

ינואר-יוני 1957	ינואר-יוני 1956	ינואר-דצמבר 1956	
			חשבונות החובה של הציבור
— 5.0	4.4	10.3	1. גידול באשראי מבנק ישראל
29.4	19.6	25.6	2. גידול באשראי מהמוסדות הבנקאיים
24.4	24.0	35.9	3. סה"כ 1+2
— 0.5	3.5	5.5	4. גידול בהשקעות המוסדות הבנקאיים בניירות ערך בלתי ממשלתיים
0.9	1.6	3.1	5. גידול בהשקעות המוסדות הבנקאיים בנכסי דלא נידי
24.8	29.1	44.5	6. סה"כ 3+4+5
			חשבונות הזכות של הציבור
—14.9	— 8.7	—12.2	7. גידול (—) בפקדונות לזמן קצוב במוסדות הבנקאיים
2.4	— 1.0	— 4.2	8. גידול (—) בהלוואות למוסדות הבנקאיים
— 3.5	— 2.7	— 5.0	9. גידול (—) בהון העצמי של המוסדות הבנקאיים
—16.0	—12.4	—21.4	10. סה"כ (—) 7+8+9
8.8	16.7	23.1	11. גידול סה"כ (נטו) של חשבונות החובה וחשבונות הזכות של הציבור 6+10
3.7	— 2.9	— 2.9	12. גידול בחשבונות אחרים (נטו) של הציבור
3.9	— 7.7	— 4.9	13. גידול היתרות במעבר
16.4	6.1	15.3	14. ס"כ חשבונות הציבור במטבע ישראלי 11+12+13
31.9	3.2	76.0	15. גידול חוב הממשלה (נטו) במטבע ישראלי
48.3	9.3	91.3	16. גידול ס"כ החשבונות במטבע ישראלי 14+15
—30.3	—27.9	—78.7	המרת מטבע חוץ
29.8	64.9	85.0	17. ממשלה
— 0.5	37.0	6.3	18. ציבור
47.1	46.3	97.6	19. סה"כ 17+18
— 0.1	—	—	20. ס"כ הגורמים לשינויים 16+19
47.9	46.3	97.6	21. הפרשים
			22. השינוי באמצעי תשלום

* המספרים ללא סימן מציינים גורמים שהגדילו את אמצעי התשלום; המספרים שסימן מינוס לצידם גורמים שהפחיתו את אמצעי התשלום.

** טעויות, השמטות ועיגול מספרים.
הפכור: בנק ישראל.

מיליון ל"י ואילו האשראי כמעט לא עלה. בשנת 1957, לעומת זאת, עלה האשראי בהתמדה בסכום ממוצע של יותר מ-6 מיליון ל"י לחודש. המרת מטבע חוץ על-ידי הציבור הסתכמה ב-1956 ב-64.9 מיליון ל"י, ואילו ב-1957 הגיעה ל-29.8 מיליון ל"י בלבד. נראה שעיקר ההבדל נובע מכך שב-1956 נתקבל מילווה הביסוס של הסוכנות היהודית הנכלל בהמרת הציבור, בסך 30 מיליון ל"י. בשנת 1956 היתה חשיבות ניכרת לירידה בסכום היתרות במעבר, כתוצאה משינויים שחלו בסדרי הסליקה הבינ-בנקאית.

1. האשראי לציבור

סך כל האשראי הבנקאי לציבור הורחב בתקופה הנסקרת ב-19.2 מיליון ל"י. העלייה הגיעה ל-6.4 אחוזים (ראה לוח ב-3) בהשוואה לגידול של 8.7 אחוזים במחצית הראשונה של שנת 1956 ו-5.3 אחוזים, שהוא שיעור העלייה הממוצעת לתקופה המקבילה בשנים 56—1954. בעוד שאשראי המוסדות הבנקאיים הורחב ב-28.9 מיליון ל"י, הופחת סכום השטרות שנוכו ע"י בנק ישראל ב-9.7 מיליון ל"י. המדיניות הנקוטה בידי בנק ישראל היא שהרחבת אשראי לחקלאות ולתעשייה, במידה שהיא נראית לבנק כנחוצה, תיעשה מאמצעי המוסדות הבנקאיים, כיון שעל-ידי כך פוחתת נזילות הבנקים, בעוד שנכיון מישנה מגדיל את נזילותם. על-ידי כך קטן הלחץ להרחבת אשראי העלול להוצר בעקבות שיפור מצב הנזילות של המוסדות הבנקאיים. יחד עם זאת הקפיד הבנק על ההכוונה האיכותית של האשראי על ידי התנאת כל אשראי נוסף באישור מיוחד של ההלוואה. עיקר הרחבת אשראי על-ידי המוסדות הבנקאיים נתאפשרה על-ידי ההוראה שהרשתה למוסדות הבנקאיים להרחיב את האשראי במידה שנוזילות של המוסד עולה על 45 אחוזים בממוצע, על-ידי אשראי הניתן בשיעור של 15 אחוזים מפקדונות החסכון, ועל-ידי הגדלת ההון העצמי של מוסדות בנקאיים. הרחבת האשראי הבנקאי היתה קטנה במידת-מה מאשר במחצית הראשונה של 1956. בעוד שב-1956 ניתנו כשלושה-רבעים מתוספת האשראי על-ידי מוסדות בנקאיים ואילו הרבע הנותר על-ידי בנק ישראל, הופחת בתקופה הנסקרת האשראי שניתן על-ידי בנק ישראל, והרחבת אשראי המוסדות הבנקאיים היתה גדולה במיוחד. מלבד האשראי הבנקאי הרגיל עלה ב-1.1 מיליון ל"י האשראי הניתן על-ידי מוסדות בנקאיים כנגד פקדונות ממשלה¹ וב-14.4 מיליון ל"י אשראי מתקציב הפיתוח.

2. פקדונות לזמן קצוב

סכום פקדונות הציבור לזמן קצוב עלה בתקופה הנסקרת ב-14.9 מיליון ל"י (ראה לוח ב-4). שיעור העלייה של הפקדונות לזמן קצוב ופקדונות למתן הלוואות היה 16 אחוזים — כמעט שווה לשיעור העלייה של פקדונות עובר-ישוב, שהיה 16.2 אחוזים. שלא כבשנת 1956, בה חלה כמעט כל העלייה בפקדונות אלה במסגרת תוכניות החסכון, היווה סוג זה של פקדונות רק פחות

¹ אלו הן הלוואות הניתנות לאנשים החייבים כספים לממשלה; לעומת הלוואות אלה מפקידה הממשלה פקדונות לזמנים קצובים.

האשראי לציבור, ינואר-יוני, 1957, במיליוני ל"י

שינוי ינואר-יוני 1956	שינוי ינואר-יוני 1957	יוני 1957	דצמבר 1956	סוג האשראי
				1. מאמצעי המוסדות הבנקאיים
19.5	29.5	289.1	259.6	ובמטבע ישראלי *
-2.6	-0.6	3.9	4.5	במטבע חוץ **
16.9	28.9	293.0	264.1	סה"כ
				2. מאמצעי בנק ישראל (שטרות שנוכו)
4.5	-5.0	14.8	19.8	במטבע ישראלי
1.1	-4.7	10.6	15.3	במטבע חוץ
5.6	-9.7	25.4	35.1	סה"כ
				ס"כ האשראי הבנקאי
24.0	24.5	303.9	279.4	במטבע ישראלי
-1.5	-5.3	14.5	19.8	במטבע חוץ
22.5	19.2	318.4	299.2	סה"כ
				3. מפקדונות הממשלה כנגד
5.7	11.1	57.9	46.8	פקדונות ממשלה מיוחדים ***
12.6	14.4	148.5	134.1	מהפקדונות למתן הלוואות
18.3	25.5	206.4	180.9	סה"כ
40.8	44.7	524.8	480.1	ס"כ האשראי לציבור

* שטרות שנוכו; הלוואות לחברות עזר, למוסדות בנקאיים וללקוחות אחרים; הלוואות מתוך פקדונות צד שלישי; הלוואות מתוך פקדונות של מוסדות ציבור; השתתפות מוסדות בנקאיים בהלוואות קונסורציאליות (נסו).

** הלוואות ללקוחות והלוואות מתוך פקדונות צד שלישי.

*** הלוואות הניתנות להיבנים במיסים ובמכס, לספיצי תעודות המלווה העממי לרוכשי איגרות מלווה הבטחון, וללקוחות בקשר ליבוא במסגרת השילומים והמענק מארה"ב.

המקור: בנק ישראל.

התפתחות פקדונות הציבור במוסדות הבנקאיים, ינואר-יוני 1957, במיליוני ל"י

שינויים בסכום הפקדונות		סכום הפקדונות		סוג הפקדונות
ינואר-יוני 1956	ינואר-יוני 1957	יוני 1957	דצמבר 1956	
21.1	46.9	335.9	289.0	פקדונות עובר-רושב
6.3	7.2	18.6	11.4	פקדונות של תוכניות חסכון
				פקדונות לזמנים קצובים ופקדונות
0.8	6.0	82.2	76.2	שהופקדו כנגד התחייבויות *
1.4	1.7	7.1	5.4	פקדונות למתן הלוואות
29.6	61.8	443.8	382.0	ס"כ הפקדונות
				ס"כ הפקדונות
8.5	14.9	107.9	93.0	שאינם פקדונות עו"ש

* מלבד פקדונות שהופקדו לפי תוכניות חסכון.
המקור: בנק ישראל.

ממחצית העלייה במחצית הראשונה של 1957, ואילו עלייה של 7.7 מיליון ל"י חלה בפקדונות אחרים לזמן קצוב ופקדונות למתן הלוואות.

3. חוב הממשלה

חוב הממשלה (נטו) למערכת הבנקאות במטבע ישראלי עלה, כאמור, במחצית הראשונה של שנת 1957 ב-31.9 מיליון ל"י. מלבד זאת עלה חוב הממשלה למערכת הבנקאות במטבע חוץ ב-3.4 מיליון ל"י (ראה לוח ב-5).

כיוון שבסוף חודש מארס צריכה הממשלה לפרוע את חובה השוטף לבנק ישראל, ניכרת בחודש זה הקטנת החוב השוטף לבנק ישראל לעומת גידול החוב השוטף למוסדות בנקאיים. כמו-כן בולט בחודש זה גידול באשראי לזמן ארוך, כתוצאה מכך שהכנסת אישרה מקדמת בטחון בסך 65 מיליון ל"י. לקראת סוף שנת התקציב לא חלה כל ירידה בסך כל חוב הממשלה למערכת הבנקאות, ובחודשים אפריל-יוני חלה עלייה נוספת. הממשלה נודקת בתקופה זו למימון גרעוני למרות גידול הכנסותיה, בעיקר בגלל הוצאות מרובות לצורכי שיכון וקליטת עלייה שההוצאה עבורם עלתה על התקציב. בעוד ששאר ההוצאות צומצמו רק במידה מועטה.

חוב הממשלה למערכת הבנקאות ינואר-יוני 1957, בהשוואה לינואר-יוני 1956, במיליוני ל"י

שינויים ביתרות האשראי				יתרות אשראי			
ינואר יוני 1956	ינואר יוני 1957	מארס יוני 1957	ינואר מארס 1957	יוני 1957	מארס 1957	דצמבר 1956	
5.8	-40.0	41.3	-81.3	59.3	18.0	99.3	אשראי במסבע ישראלי א. מבנק ישראל אשראי שוטף (נסו) (א) אשראי לזמן ארוך וניירות ערך (ב)
0.9	63.5	0.2	63.3	219.3	219.1	155.8	סה"כ (ג) בניכוי: חשבונות הון
6.7	23.5	41.5	-18.0	278.6	237.1	255.1	סה"כ
3.6	2.4	3.9	-1.5	10.7	6.8	8.3	ב. ממוסדות בנקאיים אשראי שוטף (נסו) (ד) אשראי לזמן ארוך וניירות ערך (ה)
3.1	21.1	37.6	-16.5	267.9	230.3	246.8	קה"כ בניכוי: פקדונות הקשורים במתן אשראי לציבור (נסו) (ו)
-0.4	7.0	-17.4	24.4	8.6	26.0	1.6	סה"כ
1.7	-1.2	-0.5	-0.7	31.2	31.7	32.4	סך כל האשראי במסבע ישראלי
1.3	5.8	-17.9	23.7	39.8	57.7	34.0	אשראי במסבע חוץ אשראי ממוסדות בנקאיים (נסו) (ז) בניכוי: פקדונות בבנק ישראל (ח)
1.2	-5.3	-1.0	-4.3	-13.4	14.1	18.4	סה"כ
0.1	11.1	-16.9	28.0	26.4	43.6	15.6	סך כל חוב הממשלה למערכת הבנקאות
3.2	31.9	20.4	11.5	294.3	237.9	262.4	
5.1	4.3	5.0	-0.7	15.2	10.2	10.9	
-14.2	0.9	10.7	-9.8	11.0	0.3	10.1	
-9.1	3.4	-5.7	9.1	4.2	9.9	0.8	
-5.9	35.3	14.7	20.6	298.5	283.8	263.2	

(א) מקדמות רגילות, מקדמות לרכישת מטבע חוץ, חשבונות ממשלה אחרים, פקדונות במוסדות בנקאיים בקשר להלוואות לאוצר, הלוואות למוסדות בנקאיים על חשבון מילוח בטחון. בניכוי: פקדונות ממשלה, פקדונות מוסדות ממשלתיים, פקדונות מוסדות כספיים בינלאומיים.

(ב) שטרי אוצר, שטרי מקרקעין, מילוח הבטחון, התחייבות האוצר לכיסוי המטבע במחזור, ניירות ערך ממשלתיים, התחייבות האוצר בקשר להוב לבנקים מרכזיים בחו"ל.

(ג) הון הבנק בניכוי התחייבות הממשלה לפרעונו, קרן מילואים, חשבונות אחרים, התחייבויות בניכוי חשבונות אחרים, נכסים.

(ד) חשבונות דביטוריים בניכוי פקדונות עובר ושכ.

(ה) מילוח 3% וניירות ערך.

(ו) פקדונות לזמנים קצובים, פקדונות למתן הלוואות, פקדונות בקשר למילוח בטחון, בניכוי: אשראי מפקדונות ממשלה, אשראי בקשר למילוח הבטחון.

(ז) חשבונות דביטוריים במטבע חוץ בניכוי פקדונות עובר ושכ במטבע חוץ.

(ח) פקדונות ממשלה בבנק ישראל במטבע חוץ.

ה ס כ ו ר : ב נ ק י ש ר א ל .

4. נזילות המוסדות הבנקאיים

סכום היתרות במטבע ישראלי שהמוסדות הבנקאיים מחזיקים בבנק ישראל וסכום המזומנים שבידם עלה בתקופה הנסקרת ב-16 מיליון ל"י. אולם היחס בין נכסים אלה לבין סך כל הפקדונות במטבע ישראלי במוסדות בנקאיים פחת מ-43.6 ל-41.9 אחוזים (ראה לוח ב-6). כיוון שנוילות המוסדות הבנקאיים גבוהה במיוחד בדצמבר הושווה המצב ביוני 1957 גם למצב ביוני 1956. במשך שנה זו עלה סכום היתרות בבנק ישראל וסכום המזומנים בקופות ב-35 מיליון ל"י לערך, ושיעור הנזילות כמעט לא פחת.

לוח ב-6

נזילות המוסדות הבנקאיים במטבע ישראלי, במיליוני ל"י

שנתי	יוני 1957	דצמבר 1956	יוני 1956	נכסים נזילים
1.4	13.1	11.7	11.5	מזומנים
15.2	128.5	113.3	101.7	פקדונות בבנק ישראל
0.6	55.2	55.8	48.5	פקדונות במוסדות בנקאיים
16.0	196.8	180.8	161.7	
46.9	335.9	289.0	268.3	פקדונות עובר ושב
13.2	100.8	87.6	82.7	פקדונות לזמנים קצובים
-5.4	32.5	37.9	31.1	פקדונות מוסדות בנקאיים
54.7	469.2	414.5	382.1	
-1.7	41.9	43.6	42.3	שיעורי נזילות

המקור: בנק ישראל.

האשראי שניתן לממשלה על ידי בנק ישראל הוסיף למוסדות הבנקאיים במחצית הראשונה של שנת 1957 נכסים נזילים בסכום של 9 מיליון ל"י לערך. הפקדת פקדונות לזמן קצוב ב-15 מיליון ל"י וירידת אחוז המזומנים בסך אמצעי התשלום הגדילה אותם ב-20 מיליון ל"י. אולם ההרחבה הרבה שחלה באשראי המוסדות הבנקאיים, הן לממשלה והן לציבור, חזרה והפחיתה את סכום הנכסים הנזילים ב-20 מיליון ל"י בקירוב. צמצום נכיון המשנה של בנק ישראל גם הוא הפחית את סכום הנכסים הנזילים. כמו כן חלה עלייה רבה יחסית בסכום היתרות במעבר. כיוון שבהשוואה לדצמבר היה סך כל העלייה בפקדונות יותר מ-13 אחוזים, בעוד שהעלייה בסכום המזומנים בקופות והיתרות בבנק ישראל לא הגיעה אף לכדי 9 אחוזים, חלה ירידת-מה בשיעורי הנזילות הממוצעים.

5. המחזור השנתי של פקדונות עובר ושב

המחזור השנתי הממוצע של פקדונות עובר ושב של הציבור בבנקים היה 18.3 במחצית הראשונה של 1957, והוא נע בין 17.7 ל-19.2 — מחזור שאינו חורג מן התחום הרגיל לשנים 1955—56.

לוח ב' 7

המחזור השנתי של פקדונות עובר ושב של הציבור בבנקים ינואר—יוני 1957

המחזור השנתי של החשבונות	החיובים לחשבונות במיליוני ל"י	סכום החשבונות ממוצע במיליוני ל"י	חודש
18.8	354.2	225.9	ינואר 1957
17.7	343.7	232.9	פברואר
19.3	379.5	235.8	מארס
17.8	358.1	249.9	אפריל
19.2	398.8	249.9	מאי
17.7	376.5	255.7	יוני
18.3	368.5	241.7	ממוצע ינואר—יוני 1957
19.2	309.5	193.3	ממוצע ינואר—יוני 1956
18.4	315.6	201.7	ממוצע ינואר—דצמבר 1956

המסור: בנק ישראל.

ג. סחר-החוץ

היצוא עלה במחצית הראשונה של שנת 1957 בסכום הניכר של 15 מיליון דולאר בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, אולם היבוא גדל אף יותר — ב-20 מיליון דולאר — כך שגם הגרעון במאזן המסחרי עלה. כמעט כל סוגי היצוא והיבוא עמדו בסימן עלייה, פרט ליבוא נכסי השקעה שהצטמצם. חובות המדינה, שגדלו ברביע הראשון של השנה בעקבות הוצאות הכרוכות במצב הבטחוני, קטנו ברביע השני בהשוואה למצב של סוף שנת 1956, ובמיוחד ירדו החובות לזמן קצר ובינוני.

1. היצוא

סך היצוא (פרט למכירת אניות) עלה ב-26½ אחוזים והגיע ל-83 מיליון דולאר לעומת 65 מיליון דולאר במחצית הראשונה של שנת 1956. היצוא עלה בהתמדה בכל התקופה הנסקרת.

בהשוואה לחודשים המקבילים אשתקד, למרות המשבר המדיני ששרר ברביע הראשון של השנה, נתונים מאוחרים לתקופה ינואר עד אוגוסט מראים כי מגמה זו נמשכת, כפי שיצויין בלוח הבא.

לוח ג-1

יצוא מוצרים, במיליוני דולאר

ינואר עד אוגוסט				ינואר עד יוני				
השינוי ב-1957 לעומת 1956				השינוי ב-1957 לעומת 1956				
ב-1957	במיליוני דולאר	1957	1956	ב-1957	במיליוני דולאר	1957	1956	
+24.3	+ 8.7	44.5	35.8	+22.3	+ 7.9	43.4	35.5	פרי הדר ומוצרים חקלאיים
+31.1	+ 7.5	31.6	24.1	+26.9	+ 4.9	23.1	18.2	מוצרי תעשייה
+33.8	+ 5.4	21.4	16.0	+39.3	+ 4.6	16.3	11.7	יהלומים
+28.5	+21.6	97.5	75.9	+26.6	+17.4	82.8	65.4	ס"ה כ
—	— 2.7	—	2.7	—	— 2.7	—	2.7	אניות *
+24.0	+18.9	97.5	78.6	+21.6	+14.7	82.8	68.1	ס"ה כ

* ינואר יוני בלבד.
הפסד: עלון היצוא של משרד המסחר והתעשייה ומשרד התחבורה.

בחודשים ינואר-אוגוסט עלה היצוא החקלאי ב-24 אחוזים והסתכם ב-44½ מיליון דולאר, מהם 41 מיליון דולאר מפרי הדר. ערך יצוא ההדרים עלה ב-21 אחוזים, בעיקר הודות למחירים בשוקי חוץ.

היצוא התעשייתי גדל במידה ניכרת. ערך היצוא עלה ב-31 אחוזים והסתכם ב-31½ מיליון דולאר, לעומת 24 מיליון דולאר בשמונה החודשים הראשונים של שנת 1956. העלייה ניכרה כמעט בכל ענפי התעשייה, ובמיוחד במוצרי התעשייה הכימית (כולל אשלג ותרופות) שערך היצוא שלהם הוכפל; יצוא התעשייה הקלה, המכונות ומוצרי המתכת עלה בשני-שליש ויותר; מוצרי תעבורה (כולל צמיגים) עלו בשליש; ומוצרי מזון עלו ב-25 אחוזים. בענפי חומרי הבנייה (כולל מלט ולבידים), הטכסטיל וההלבשה עלה היצוא בשיעור נמוך יותר — ב-15 אחוזים בערך. במטרה לעודד את היצוא התעשייתי הוכרו בראשית יוני על העלאה ריטרואקטיבית (החל מפברואר 1957) ב"השתתפות הממשלה בהוצאות הייצור" מ-700 פרוטה לדולאר¹ ערך מוסף

¹ ז. א. מטבע קשה — דולארים של ארה"ב ושל קנדה, פרנקים שווייצריים, לירות שטרלינג, פרנקים בלגיים ומרקם של גרמניה המערבית.

היצוא לפי מוצרים עיקריים*, באלפי דולאר

השינוי ב-1957 לעומת 1956		ינואר-אוגוסט 1957		ינואר-אוגוסט 1956		
באחוזים	באלפי דולאר	אחוז מסך היצוא	אלפי דולאר	אחוז מסך היצוא	אלפי דולאר	
+ 21	+7,221	42.3	41,296	44.9	34,075	פרי הדר
+ 34	+5,468	22.0	21,447	21.1	15,979	יהלומים
- 2	- 65	3.7	3,601	4.8	3,666	מוצרי פרי הדר
+ 46	+944	3.1	3,011	2.7	2,067	צמיגים ואבובים
+ 61	+936	2.5	2,483	2.0	1,547	מלט
+ 56	+612	1.7	1,697	1.4	1,085	חוטי צמר סרוק
+ 21	+266	1.6	1,561	1.7	1,295	לבידים
+121	+843	1.6	1,538	0.9	695	אשלגן כלורי
+ 19	+224	1.4	1,398	1.5	1,174	מכונות וחלקי חילוף
+ 87	+618	1.4	1,332	0.9	714	תרופות
+ 94	+520	1.1	1,076	0.7	556	בולי דואר
+ 21	+177	1.0	1,004	1.1	827	מעילי גשם
						מוצרים ומיכלים
+408	+754	1.0	939	0.2	185	מקרטון
+198	+526	0.8	792	0.4	266	צינורות פלדה
- 17	-149	0.8	752	1.2	901	בוטנים
+ 25	+2,753	14.0	13,612	14.3	10,859	כל היתר
+ 28.5	+21,648	100.0	97,539	100.0	75,891	סך היצוא

* ההפרשים בסכום נובעים מעיגול המספרים.
המספר: "עלון היצוא".

ל-850 פרוטה. כדי לעודד במיוחד את היצוא למערב אפריקה וכדי לתת פיצוי על ההוצאות הגבוהות הכרוכות ביצוא דרך נמל אילת, הועלה סכום ההשתתפות לגבי היצוא התעשייתי (פרט למלט) למערב אפריקה אף יותר - עד 1,200 ל"י לדולאר ערך מוסף; כלומר, תמורה של 3 ל"י לכל דולאר ערך מוסף.

ערך יצוא היהלומים עלה בשליש והגיע ל-21½ מיליון דולאר בהשוואה ל-16 מיליון בתקופה המקבילה בשנת 1956. העלייה הכמותית (במספר הקאראטים) הסתכמה ב-30 אחוז, כך שיש להניח שהעלאת היצוא נבעה כמעט כולה מייצור מוגבר ולא מהתיקרות בשוקייחוף. התחלקות היצוא לפי ארצות הייעוד מראה עלייה מוחלטת בערך היצוא לכל ארצות הייעוד

העיקריות, פרט לברית המועצות— שאתה נפסקו כל היחסים המסחריים בעקבות ביטול חוזה יבוא הדלק— אולם שיעור העלייה היה שונה לגבי הארצות השונות. במיוחד יש לציין ירידה יחסית ביצוא לארצות הברית ולפינלנד מצד אחד, ולגידול יחסי של היצוא לשווייץ, טורקיה, יוגוסלביה, בלגיה וגרמניה המערבית מצד שני. את הירידה היחסית ביצוא לארצות הברית (למשל, של יהלומים) יש לזקוף בחלקה לאיסור על אזרחים אמריקאיים לבקר בארץ, כולל ביקורים מס-חריים, שהיה בתוקף עד אפריל.

לוח ג' 3

הייצוא לפי ארצות היעוד*

השינוי ב-1957 לעומת 1956		ינואר—אוגוסט				
		1957		1956		
באחוזים	במיליוני דולאר	באחוזים	במיליוני דולאר	באחוזים	במיליוני דולאר	
+ 28	+ 5.1	23.9	23.3	24.1	18.2	אנגליה
+ 8	+ 1.0	14.3	13.9	17.0	12.9	ארה"ב
+ 53	+ 2.4	7.1	6.9	5.9	4.5	בלגיה
+ 54	+ 1.9	5.5	5.4	4.7	3.5	גרמניה
+116	+ 2.9	5.5	5.4	3.2	2.5	שווייץ
+108	+ 2.7	5.3	5.2	3.3	2.5	טורקיה
+ 11	+ 0.5	5.2	5.1	6.1	4.6	פינלנד
+ 29	+ 0.9	4.2	4.0	4.1	3.1	צרפת
+ 85	+ 1.7	3.8	3.7	2.7	2.0	יוגוסלביה
+ 14	+ 0.4	3.3	3.2	3.7	2.8	שבדיה
+ 39	+ 0.8	3.1	3.1	3.1	2.3	הולנד
—	— 1.6	—	—	2.2	1.6	ברית המועצות
+ 21	+ 3.2	18.9	18.4	20.3	15.4	שאר הארצות
+ 28.6	+21.7	100.0	97.6	100.0	75.9	סה"כ

* ההפרשים בסכום נובעים מעיגול המספרים.
המקור: "עלון היצוא".

התחלקות היצוא לפי תנאי התשלום מראה שלמעלה משני-שליש מכלל היצוא נמכר נגד מטבע קשה. יש בכך שיפור קל לעומת המצב במחצית הראשונה של שנת 1956, שסיבותיו הן שחלק קטן יותר מן היצוא החקלאי נמכר לארצות הסכמי המסחר, והעלייה היחסית ביצוא היהלום מים, הנמכר כמעט כולו תמורת מטבע קשה. השנה, כמו בשנה שעברה, נמכרה מחצית היצוא התעשייתי לארצות הסכמי-המסחר. ערך היצוא התעשייתי לארצות אלה עלה מ-12.6 מיליון דולאר

בתקופה ינואר עד אוגוסט 1956 ל-16.6 מיליון דולאר' באותה תקופה השנה, בעיקר בגלל התאור-
ששות המסחר עם טורקיה והגברת היצוא ליגוסלביה.

לוח ג-4

היצוא לארצות הסכמיי-המסחר בהשוואה לכלל היצוא, במיליוני דולאר

ינואר—אוגוסט 1957			ינואר—אוגוסט 1956			
חלקן של ארצות הסכמי המסחר בסך היצוא (באחוזים)	היצוא לארצות הסכמי המסחר	סך-כל היצוא	חלקן של ארצות הסכמי המסחר בסך היצוא (באחוזים)	היצוא לארצות הסכמי המסחר	סך-כל היצוא	
52.5	16.6	31.6	52.3	12.6	24.1	יצוא תעשייתי
33.9	15.1	44.5	38.8	13.9	35.8	יצוא חקלאי
3.3	0.7	21.4	2.8	1.7	16.0	יהלומים
33.2	32.4	97.5	37.2	28.2	75.9	סה"כ

המסור: "עלון היצוא" וחשובי בנק ישראל.

2. היבוא

במחצית הראשונה של שנת 1957 עלה סך היבוא ב-20½ מיליון דולאר או ב-11 אחוזים לעומת
התקופה המקבילה אשתקד, והסתכם ב-213 מיליון דולאר. בהשוואה למחצית השניה של 1956
גדל היבוא אף יותר — ב-42 מיליון דולאר או ב-25 אחוזים — אולם יש לקחת בחשבון שחלק
מן הדלק והמזון שהיה מיועד לסוף 1956 נדחה בגלל המחסור באניות והגיע בחודשים הראשונים
של 1957.

אין לנו אפשרות לעמוד על היקף השינוי הממשי ביבוא בתקופה הנסקרת. חלק מסויים מן
העלייה נבע מהתיקרות: מחירי הדלק עלו וההובלה הימית באיזור הים התיכון התיקרה ברביע
הראשון של השנה.

יבוא מוצרי הצריכה המוגמרים עלה ב-4.3 מיליון דולאר או ב-15 אחוזים לעומת המחצית
הראשונה של שנת 1956, וב-5.7 מיליון דולאר או ב-20½ אחוזים לעומת המחצית השניה¹. עיקר
הגידול היה במוצרים שאינם מזון.

ביבוא חומרי הגלם בולט גידול היבוא לתעשייה, שהסתכם ב-12.5 מיליון דולאר או בשיעור
של 17 אחוזים יותר מאשר במחצית הראשונה של 1956. חלק מגידול זה יש לזקוף לחשבון
יבוא חומרים לתעשיית היצוא, כולל גידול ב-3½ מיליון דולאר ביבוא יהלומים גולמיים, וחלק
לייצור מוגבר לשוק המקומי. באשר לחומרי גלם לחקלאות, חלה עלייה ביבוא מספוא, וירידה ביבוא
חומרים אחרים.

¹ לאחר ניכוי משלוחי המזון מאונר"א לרצועת עזה.

יבוא מוצרים, במיליוני דולאר

השינוי בי 1957 לעומת 1956				1956			
לעומת יולי דצמבר		לעומת ינואר יוני		ינואר עד יוני 1957	יולי עד דצמבר	ינואר עד יוני	
באחוזים	במיליוני דולאר	באחוזים	במיליוני דולאר				
							א. מוצרי הצריכה המעובדים
+21.2	+ 5.9	+19.5	+ 5.5	* 33.7	* 27.8	28.2	
+ 9.2	+ 1.4	+15.3	+ 2.2	* 16.6	* 15.2	14.4	מזון
+35.7	+ 4.5	+23.9	+ 3.3	17.1	12.6	13.8	מוצרים אחרים
							ב. חומרי גלם לתעשייה
+12.3	+10.5	+11.3	+11.1	95.8	85.3	84.7	
+ 4.8	+ 8.0	+17.4	+12.5	84.3	76.3	71.8	לתעשייה
+27.8	+ 2.5	-11.9	- 0.4	11.5	9.0	12.9	לחקלאות
							ג. נכסי השקעה
+33.9	+14.2	- 9.2	- 5.7	56.1	41.9	61.8	
+19.8	+ 6.0	-12.3	- 5.1	36.3	30.3	41.4	ציוד
-18.3	- 2.0	-16.8	- 1.8	8.9	10.9	10.7	חומרי בנייה
—	+10.2	+12.4	+ 1.2	10.9	0.7	9.7	אניות
							ד. דלק
+77.0	+11.7	+56.4	+ 9.7	26.9	15.2	17.2	
—	—	** - 9.6	- 0.1	0.3	0.3	0.4	יבוא אחר
							סה"כ
+24.8	+42.3	+10.7	+20.5	212.8	170.5	192.3	

* כולל העברות מזון על-ידי אונ"א לרצועת עזה בשווי של 1.0 מיליון דולאר בתקופת יולי עד דצמבר 1956, ושל 1.2 מיליון דולאר בתקופה ינואר עד יוני 1957 (לפי אנף היבוא. משרד המסחר והתעשייה).
 ** לפני עיגול המספרים.
 מ פ ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, משרד התחבורה, ומחלקת הרק.

יבוא נכסי ההשקעה פרט לאניות (שהוזמנו זמן רב מראש) צומצם ב-13 אחוזים בהשוואה למחצית הראשונה של 1956, אולם עלה במקצת על היבוא במחצית השניה של 1956. בתקופה הנסקרת צומצמו מקורות המימון לצורכי פיתוח — עוכבה העברת כספי המענק מארצות הברית, וחלק גדול יותר מכספי השילומים הופנה לקניות אחרות במקום לרכישת ציוד. נוסף לכך, ניכרה נטייה להכז חלק גדול יותר מן ההשקעות במשק בבנייה, ובה מרכיב היבוא הוא קטן יחסית. בתקופה הנידונה נתווספו לצי המסחרי הישראלי שתי האניות "הר גלבוע" ו"תאודור הרצל" שנבנו מכספי השילומים.

יבוא הדלק בתקופה הנסקרת עלה לפחות ב־9.7 מיליון דולאר לעומת המחצית הראשונה של שנת 1956, דהיינו ב־56 אחוזים. הגידול לעומת המחצית השניה של אשתקד היה ניכר עוד יותר. עלייה זו נבעה מהתיקרות הדלק, משינויים במלאי ומעיכוכים במשלוחים שהיו מיועדים לחודשים האחרונים של 1956. הדלק התיקר בגלל קשיי ההספקה, התיקרות המחירים הבינלאומיים, וההאמרה הרבה במחירי ההובלה הימית שחלו בעקבות המשבר במזרח התיכון. התצרוכת המקומית בדלק כמעט לא עלתה בתקופה הנסקרת, כתוצאה מן ההגבלות על השימוש בדלק שהיו בתוקף משך חלק מתקופה זו.

3. הגרעון המסחרי

עליית היצוא בשיעור של 22 אחוזים במחצית הראשונה של 1957 לא הספיקה לכסות את כל הגידול ביבוא בתקופה הנסקרת, וכתוצאה מכך עלה הגרעון המסחרי ב־5.4 מיליון דולאר לעומת המחצית הראשונה של שנת 1956, והסתכם ב־128 מיליון דולאר, שהם 61 אחוז מסך יבוא המוצרים.

לוח ג' 6

המאזן המסחרי במוצרים, במיליוני דולאר

השינוי ב־1957 לעומת 1956		ינואר עד יוני		
באחוזים	במיליוני דולאר	1957	1956	
+10.5	+20.1	210.9	190.8	היבוא *
+21.6	+14.7	82.8	68.1	היצוא **
+ 4.4	+ 5.4	128.1	122.7	הגרעון

* בניכוי "יצא חוזר" (העברות מן לרצועת עזה אחרי הפינוי, ויבוא מוצרים פנומים שהוחזרו לארצות הקנייה). כולל קניית אניות.
 ** כולל מכירת אניות.
 הסכום: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, "עלון היצוא" ומשרד התחבורה.

הגרעון במאזן המסחרי במוצרים, וכן הגרעון השוטף במאזן השירותים (שעליו חסרים עדיין סיכומים לגבי התקופה הנסקרת) כוסו ברובם על־ידי תרומות ותקבולים חד־צדדיים אחרים. הסעיפים העיקריים של תקבולים כאלה מפורטים בלוח הבא.

פרט לפיצויים אישיים מגרמניה שעלו במידה ניכרת, הצטמצמה ההכנסה משאר סעיפי התקבולים החד־צדדיים לעומת אשתקד, לפי הנתונים החלקיים אשר בידינו. בסך הכל ירדו ההכנסות מן המקורות המפורטים בלוח דלעיל ב־37½ מיליון דולאר.

תקבולים חד-צדדיים*, כמיליוני דולאר

השינוי ב-1957 לעומת 1956		ינואר עד יוני		
באחוזים	במיליוני דולאר	1957	1956	
-18.4	- 8.7	38.6	47.3	השילומים
-25.0	- 6.5	19.5	26.0	סיוע כלכלי * מארה"ב
				מוסדות ציבור יהודיים
-25.7	- 8.6	24.9	33.5	(פרט למילוה הביסוס)
-	-17.0	-	17.0	מילוה הביסוס
+ 65.5	+ 7.6	19.2	11.6	פיצויים אישיים מגרמניה
				העברות אישיות
-22.4	- 4.4	9.2	13.6	אחרות ומתנות
-25.2	-37.6	111.4	149.0	סה"כ

* כולל עודפי מזון. מבחינת מאזן התשלומים, עודפי המזון אינם נחשבים כתקבולים חד-צדדיים, כיוון שהם ניתנים כהלוואה לזמן ארוך שאפשר יהיה לפורעה במטבע ישראלי.
המסור: האגף למטבע חוץ (משרד האוצר), חברת השילומים והלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

4. חובות המדינה במטבע חוץ

חובות המדינה במטבע חוץ (מחוץ להתחייבויות על תנאי) לא עלו והסתכמו בסוף יוני 1957 ב-501 מיליון דולאר, לעומת 501½ מיליון דולאר בסוף דצמבר 1956. מכירת איגרות מילוה העצמאות והפיתוח המשיכה לעלות בקצב מזורו, כמו בשנה הקודמת. בשנה שנסתיימה בסוף יוני 1957 גדלו ההתחייבויות נטו הנובעות מן המילוה ב-48.8 מיליון דולאר, בהשוואה ל-47.5 מיליון בשנת 1956 ו-32.2 מיליון בשנת 1955. בסוף יוני 1957 היווה המילוה 54 אחוזים מסך חובות המדינה במטבע חוץ (לעומת 47 אחוזים לפני שנה). עם גידול התחייבויות המילוה במחצית השנה ב-23 מיליון דולאר, צומצמו יתר החובות, כולל החובות למועד קצר שעלו בקצב מהיר בתקופת הקרבות בסיני ולאחר מכן. בסוף יוני 1957 פחתו סך החובות מחוץ למילוה העצמאות והפיתוח ב-23.6 מיליון דולאר לעומת סוף דצמבר 1956. ירדו החובות לזמן קצר ב-7 מיליון דולאר. יתרות מטבע החוץ של המדינה (פרט לחשבונות חסומים) בסוף יוני עלו במקצת על היתרות בסוף דצמבר אשתקד, והגיעו ל-82 מיליון דולאר. סך החובות נטו (חובות ברוטו בניכוי היתרות) ירדו ב-2 מיליון דולאר מסוף דצמבר 1956 עד סוף יוני 1957. את כל השיפור הזה יש לזקוף לרביע השני של השנה. ברביע הראשון לא רק שלא ירדו החובות נטו, אלא שאף עלו ב-8 מיליון דולאר.

חובות המדינה במטבע חוץ, במיליוני דולאר

השינוי ב־30.6.57 לעומת 31.12.56	30.6.57	31.3.57	31.12.56	30.6.56	
					חובות המדינה *
+ 23.2	269.0	261.0	245.8	220.2	מילוה העצמאות והפיתוח
— 8.5	140.6	141.5	149.1	152.5	שאר חובות למועד ארוך
— 8.2	49.1	53.3	57.3	68.1	חובות למועד בינוני
— 6.9	42.4	52.2	49.3	30.6	חובות למועד קצר
— 0.4	501.1	508.0	501.5	471.4	סך כל החובות
					היתרות **
+ 1.3	52.2	44.5	50.9	72.9	פקדונות בנק ישראל בחו"ל
					יתרות בקשר להסכמים
+ 5.4	1.1	—2.3	—4.3	4.3	מסחריים
— 4.9	28.8	36.9	33.7	25.3	יתרות אחרות
+ 1.8	82.1	79.1	80.3	102.5	סך כל היתרות
— 2.2	419.0	428.9	421.2	369.0	החובות נטו

* חובות הממשלה וחובות בערכות הממשלה.
** אינו כולל חשבונות הסומים.
המסור: האגף למטבע חוץ ובנק ישראל.

ד. המחירים

במחצית הראשונה של 1957 הוסיפה רמת המחירים לעלות. הגורמים לעלייה זו היו גידול בהיקף הביקוש הכספי מצד ההכנסות, ועליית-מה ברמת השכר, במחירי היבוא וחומרי הגלם מתוצרת מקומית מצד ההוצאות.

רמת המחירים הממוצעת כפי שהיא נמדדת על-ידי מדד המחירים לצרכן היתה גבוהה במחצית הראשונה של 1957 ב־4 אחוזים בקירוב הן לעומת דצמבר 1956 והן לעומת הממוצע של המחצית השניה של 1956. זה הוא שיעור העלייה הגבוה ביותר במחצית שנה כלשהי מאז המחצית השניה של 1954.

תנודותיו החריפות של מדד המחירים לצרכן בתקופה הנדונה היו בעיקרן תוצאה מהגיאות והשפל באספקת התוצרת החקלאית וכן ממדיניות הסובסידיות.

בהיעדר מדדים כלליים יותר, נשתמש במדד המחירים לצרכן ובמדד הוצאות הבנייה כמודדי התפתחות המחירים במשק¹.

1. מדד המחירים לצרכן

מדד המחירים לצרכן עלה במחצית הראשונה של 1957 ב-8 נקודות, מ-250 נקודות בדצמבר 1956 ל-258 נקודות ביוני 1957, שהם 3.2 אחוזים. עלייה זו היתה הדרגתית מינואר עד מאי, כאשר חלה עלייה חדשה והמדד הגיע לשיאו — 270 נקודות. ביוני חזר המדד וירד ירידה חריפה, של 12 נקודות, שנגרמה כמעט כולה על-ידי מדיניות הסובסידיות הממשלתית. תחום ההשתנות היה בן 16 נקודות, או 6.3 אחוזים, בדומה לשיעור ההשתנות של המחצית השניה של 1956.

לוח ד' 1

מדד המחירים לצרכן, ינואר 1955 — יוני 1957 (ספטמבר 1951=100)

1957	1956	1955	החודש
254	238	228	ינואר
259	239	228	פברואר
261	244	229	מארס
265	246	230	אפריל
270	249	230	מאי
258	249	232	יוני
261.2	244.1	299.5	הממוצע
264	244	233	יולי
269	247	231	אוגוסט
—	260	239	ספטמבר
—	259	238	אוקטובר
—	248	236	נובמבר
—	250	239	דצמבר
—	251.3	236.0	הממוצע
—	248.0	233.0	הממוצע השנתי

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

¹ בגלל ייצוגו החלקי, הן מבחינת היקפו והן מבחינת משקלו, אין מדד המחירים הסיטוניים יכול לשמש אינדיקטור קאטור מהימן לשינויי מחירים.

קצב עליית המחירים במחצית הראשונה של 1957 היה מהיר מאשר בכל אחת משתי מחציות השנה הקודמות, בניגוד להאטה שהסתמנה עד לרביע האחרון של 1956.

לוח ד' 2

הרמה הממוצעת של מדד המחירים לצרכן במחציות שנים, 1955-56

התקופה	הממוצע	השינוי לעומת המחצית הקודמת
ינואר—יוני 1955	229.5	—
יולי—דצמבר 1955	236.0	+2.8
ינואר—יוני 1956	244.1	+3.4
יולי—דצמבר 1956	251.3	+2.9
ינואר—יוני 1957	261.2	+3.9

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

תופעה זו של קצב עלייה מהיר יותר במחצית הראשונה של 1957 היא תוצאה מהזלת המצרכים הכלולים בסעיף "מזון" — החשוב שבסעיפי המדד — במחצית השניה של 1956, ומעליית מחירים כמעט כללית במחצית הראשונה של 1957. הסעיף היחיד של המדד שנשאר ללא שינוי בתקופה זו היה הסעיף "חינוך ותרבות".

בעוד שכל סעיפי מדד המחירים לצרכן, פרט לאחד, עלו כאמור במחצית השנה הנדונה, נגרמו התנודות במדד בעיקר על-ידי שינויים בסעיף מזון. בעוד שביתר הסעיפים היתה עלייה איטית, הרי בסעיף "מזון" נרשמו גם עליות וגם ירידות, כתוצאה ממדיניות הסובסידיות, כפי שמראה הלוח הבא:

לוח ד' 3

מדד המחירים לצרכן ינואר—יוני 1957 למרכיביו

(ספטמבר 1951=100)

החודש	כללי	מזון	הלבשה והנעלה	שכר דירה וחשמל	ריהוט וכלי רכב	מסים	חינוך ותרבות	שונים
ינואר	254	262.6	251.9	232.2	196.0	246.9	289.8	264.7
פברואר	259	271.2	250.7	247.0	196.9	247.1	289.8	265.5
מארס	261	271.1	259.3	247.1	198.3	247.1	289.8	270.7
אפריל	265	279.5	260.8	247.1	198.6	247.1	289.8	271.0
מאי	270	290.3	261.6	247.1	199.4	246.5	289.8	272.0
יוני	258	260.7	262.2	247.1	199.6	246.5	290.0	273.1
ממוצע	261.2	272.6	257.8	244.6	198.1	246.9	289.8	269.5

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

על תנודות המדד במשך התקופה וגורמיהן ניתן ללמוד מהשוואות הרמה הממוצעת של הסעיפים לאותה תקופה בהשוואה לחודש הראשון של מחצית השנה¹. התמונה המתקבלת מבליטה את חלקו הרב של הסעיף "מזון" בתנודות החודשיות לעומת חלקו הקטן יותר בעליית המדד.

לוח ד-4

חלקם של הסעיפים השונים בתנודות החודשיות במדד המחירים לצרכן

אחוזים מן התוספת	נקודות במדד	
59.0	+4.100	מזון
11.0	+0.767	הלבשה והנעלה
13.6	+0.942	שכר דירה וחשמל
—	—	מסים
—	—	חינוך ותרבות
14.2	+0.989	שונים
100.0	* +6.951	סה"כ

* ההפרש בין מספר זה והשינוי הכללי של 7.200 נובע מעיגול המספרים.
המקור: חישובי בנק ישראל, לפי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

למעלה ממחצית עליית המחירים הממוצעת נגרמה על-ידי הסעיף מזון, אחוז הדומה לשיעור השפעתו של סעיף זה במחצית השנה הקודמת (58.4 אחוזים). בין 10 ל-15 אחוזים מכלל העלייה נגרמו על-ידי כל אחד מהסעיפים "הלבשה והנעלה" "שכר-דירה וחשמל" ו"שונים" וכ-2 אחוזים על-ידי הסעיף "ריהוט וכלי בית".

בחישוב ממוצע התקופה לעומת החודש הראשון נראה, כי מחירי התוצרת החקלאית הם שגרמו לעיקר התנודות במדד, מאחר שיש להם השפעה מכרעת על הסעיף "מזון". בחישוב זה הם גרמו לכ-60 אחוז מהעלייה בסעיף, בעוד שהסעיפים "מזון מתוצרת מקומית" ו"ארוחות מחוץ לבית" גרמו ל-40 האחוז הנותרים מן העלייה. הסעיף "מזון מיובא" גרם בחישוב זה לירידה של כ-0.2 נקודות במדד.

2. מדר הוצאות הבנייה

במדד הוצאות הבנייה נמשכה בתקופה הנסקרת יציבות ניכרת. יציבות זו נגרמה במידה רבה מכך שלצורך חישוב המדד נרשם הסעיף "עבודה" לפי התעריף הרשמי של ההסתדרות לשכר העבודה של פועלי בנין. לאור המחסור בפועלי בנין

¹ החישוב הוא: ממוצע התקופה, לעומת החודש הראשון של התקופה, כפול משקל מעיף-המישנה במדד הכללי.

נפוץ בתקופה הנדונה הנהוג לשלם שכר העולה— לעתים אף בהרבה— על התעריף הרשמי, ומשום כך יש להתיחס בהסתייגות לסעיף זה.

לוח ד-5

מדד הוצאות הבנייה, ינואר 1956— יוני 1957*

(יולי 1950=100)

החודש	1956	1957
ינואר	427.2	468.9
פברואר	427.4	468.9
מארס	444.9	468.9
אפריל	444.9	468.9
מאי	450.1	468.9
יוני	459.4	468.7
ממוצע		
ינואר—יוני	442.3	468.9
ממוצע		
יולי	460.4	—
אוגוסט	461.1	—
ספטמבר	461.1	—
אוקטובר	461.1	—
נובמבר	461.1	—
דצמבר	461.1	—
ממוצע		
יולי—דצמבר	461.0	—
ממוצע		
הממוצע השנתי	451.7	—

* ב"ירחון הסטטיסטי" מתייחס המדד המופיע ב-1 לכל חודש למרידה הנערכת ביום האחרון של החודש הקודם והמשקפת את מצב המחירים באותו חודש. לכן הוקדם המדד של השנה בלוח זה בחודש אהר. המקור: השנה המרכזית לסטטיסטיקה.

השינויים במדד היו בחודש ינואר, בו עלה הסעיף "עבודה" ב-3.2 אחוזים. כתוצאה מעלייה זו עלה המדד הכללי ב-7.8 נקודות, שהן 1.7 אחוזים. כן חלה בתקופה הנדונה עלייה במחירי ההובלה שיש לאמוד אותה, על סמך נתונים ממקורות שונים, בין 8—10 אחוזים.¹ השוואת ממוצע המדד לחצאי שנים מגלה יציבות יחסית החל מיוני 1956.

¹ בשל קשיים טכניים, טרם נרשמה עלייה זו במדד. אולם המדד יתוקן רטרואקטיבית כדי לשקף עלייה זו.

הרמה הממוצעת של המרד במחציות שנים 1955-56

התקופה	הממוצע	השינוי לעומת המחצית הקודמת
ינואר—יוני 1956	442.3	—
יולי—דצמבר 1956	461.0	+4.2
ינואר—יוני 1957	468.9	+1.7

חמקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

3. מחירי חומרי גלם

מנתונים חלקיים שנאספו על-ידי בנק ישראל ממקורות שונים, מתקבלת תמונה של עליית מחירי חומרי הגלם בכמה מן הענפים התעשייתיים. נתונים אלה אינם יכולים לשמש אלא כאינדיקטורים כלליים ביותר למגמות מחירים אלה.

טקס טיל: במחצית השנה נרשמו עליות במחירי הבדים, במחירי חוטי צמר סרוק וחוטי סיזל. לעומתם חלה ירידה במחירי חוטי כותנה, ויסטרה וזהורית.

עור: היתה עלייה בשיעור שונה במחירי עור עליון, עור תחתון ועור ביטנה, שבחלקה כבר באה לכלל ביטוי במחירי המוצרים המוגמרים. עיקר העלייה היא כתוצאה מגידול בהוצאות הייצור בענף הבורסקאות.

מתכת: חלה עלייה במחירי ברזל מיובא, בשל עליית המחירים בשוקים הבינלאומיים; עלייה במחירי מוצרים מיוחדים (פח שחור וקרביד) כתוצאה ממניפולציות בשוק המקומי; שבעקבותיהן באה גם ירידה במחיר מתכות אל-ברזליות.

ניר: אירעה עלייה כללית במחירי הניר מתוצרת מקומית, כתוצאה ממחסור בשוק במחירים הקודמים. כן חלה עלייה במחירי כמה סוגי ניר מיוחד וקרטון מיובאים, בעיקרה בשל מיעוט ההיצע בשוק ורק בחלקה הקטן בשל עליית מחירים בחוץ-לארץ.

ה. השכר

1. מנמות השכר

השכר הנקוב ברוטו נשאר יציב באופן יחסי במשך חמשת החודשים הראשונים של שנת 1957. פרט לתשלום הענקות החג המיוחדות, שהביאו לעלייה חד-פעמית בחודש אפריל, לא היו תנודות ניכרות.

אולם רמת השכר הממוצעת היתה גבוהה בחודשים אלה בכדי 3 אחוזים מזו של המחצית השנייה של 1956, בהתאם לנתונים החלקיים על השכר הכולל הנאספים על-ידי בנק ישראל. הסיבה העיקרית לעליית רמת השכר ברוטו היתה ההעלאה האוטומטית של המשכורת בתחילת

1957 בשליש התוספת שהוסכם עליה בשנה שעברה. השפעת תוספת זו הצטמצמה לשיעור שלא עלה על 2 אחוזים מן השכר הנקוב. שאר העלייה בשכר מקורה ב"זחילת השכר"¹ שהיא אותה עליית שכר שחלה מבלי שיחול שינוי בתעריפי השכר, אלא שהיא תוצאה מעלייה בוותק בתוספות משפחתיות וכדומה, המשתלמים ברובם בתחילת השנה האזרחית.

הניכויים מן השכר ברוטו הגיעו בשלושת החודשים הראשונים של שנת 1957 לכדי 22 אחוזים מן השכר הכולל לעומת 18 אחוזים בששת החודשים האחרונים של 1956. אולם בחודשים אפריל ומאי פחת אחוז הניכויים לכדי כ-18.5 אחוז במוצע, כנראה בעקבות השינויים בשיעורי מס ההכנסה ושינוי שיטת החישוב של יתב המגן.

ניכוי ה"שכר נטו" (לאחר הניכויים) במדד המחירים לצרכן, מראה שרמתו הממוצעת של השכר הפנוי הממשי היתה נמוכה בשלושת החודשים הראשונים של שנת 1957 במידת-מה מאשר במחצית השניה של 1956, אולם בחודשים אפריל ומאי שב ועלה השכר הפנוי הממשי, בעקבות ירידת חלקם של הניכויים מן השכר.

לוח ה-1 המובא להלן מתאר את התנודות החודשיות בשנה זו.

לוח ה-1

השכר ברוטו והשכר לאחר הניכויים*, ינואר—מאי 1957

(ממוצע 1955=100)

אחוז הניכויים מן השכר הכולל	השכר לאחר ניכויים במדד		שכר ברוטו מדד	
	במחירים קבועים**	במחירים שוטפים		
21.7	100.0	109.2	118.1	ינואר 1957
22.2	101.1	112.6	122.6	פברואר
22.5	99.2	111.3	121.7	מארס
19.7	104.6	119.2	125.8	אפריל
17.5	103.1	119.6	121.5	מאי
20.5	101.6	114.4	121.9	ממוצע

* כולל ניכויי מס הכנסה, יתב מנו, מסו ל'אומי, מס אחיר של הסתדרויות עובדים, ניכויים לקופות תגמולים, ותדומות למסודות לאומיים ולחעדי עובדים.
** בניכוי מדד המחירים לצרכן.
המקור: נתונים שנאספו על-ידי בנק ישראל.

עליית השכר ברוטו היתה מתונה יותר במחצית השנה הנסקרת מאשר בתקופות שקדמו לה: בעוד שבמחצית השניה של 1956 היתה עלייה של 9.5 אחוזים בהשוואה למחצית הראשונה, עלה השכר ברוטו בתקופה הנסקרת ב-2.7 אחוזים בלבד על הממוצע של מחצית השנה הקודמת. אולם בשכר שלאחר הניכויים ניכרת מגמה שונה: במשך שנת 1956 אמנם עלה גם השכר נטו,

¹ wage drift

אך בתחילת 1957 חלה ירידה קלה בשכר נטו הנקוב, וירידה יותר גדולה בשכר נטו הממשי — בהשוואה למחצית השניה של 1956, עם זאת, בעוד שבחודשים אפריל ומאי שב ועלה כאמור במידת מה השכר הממשי נטו, היתה רמת השכר הממשי גבוהה מזו של המחצית הראשונה של 1956.

לוח ה' 2

השכר ברוטו, השכר נטו נקוב, ושכר נטו ממשי ינואר 1956 — מאי 1957
ממוצעים חצי-שנתיים
(ממוצע 1955=100)

התקופה	שכר ברוטו — מדד		שכר נטו — מדד *	
	נקוב	ממשי	נקוב	ממשי
(1) ינואר—יוני 1956	108.4	101.3	106.3	101.3
(2) יולי—דצמבר 1956	118.7	106.4	114.9	106.4
(3) ינואר—מאריס 1957	120.8	100.1	111.0	100.1
(4) אפריל—מאי 1957	123.7	103.8	112.4	103.8

* בניכוי לפי מדד המחירים לצרכן.
המקור: חישובי כנס ישראל.

2. השינויים בשכר בענפי המשק השונים

השינויים בשכר הממוצע בענפים השונים, שעליהם יש בידינו נתונים, לא היו אחידים. השוואת חמשת החודשים הראשונים של 1957 עם התקופה המקבילה אשתקד מראה שהעליות הגדולות ביותר היו בכמה מענפי המשנה של התעשייה, כגון ענפי האבן והמלט, החשמל, המתכת והמזון, וכן בשירותים שונים. עלייה פחותה מזו היתה בתעשייה הכימית, בבנקאות ובשירותי הממשלה ועליות קטנות בתעשיית הטקסטיל, בתעשיות הקלות, בחקלאות וברשויות המקומיות. ענף הבנייה, שעליו יש בידינו נתונים רק לשלושת החודשים הראשונים של השנה¹, מראה עלייה קלה בתחילת 1957. לעומת המחצית השניה של 1956 העלייה היא של 3.9 אחוזים לעומת התקופה המקבילה אשתקד — 12.9 אחוזים. עליית השכר בבנייה, שהיתה גדולה מאשר בשאר הענפים, נובעת מרמת השכר הנמוכה ששררה בענף זה בסוף שנת 1956, כאשר הפעילות בבנייה היתה מצומצמת. לעומת זאת יש אינדיקאטורים לכך שבתחילת 1957 עלה השכר בבנייה אף יותר מאשר נראה מן הסטטיסטיקה הרשמית, בעיקר בגלל תוספות שונות לתעריפים הרשמיים הניתנות בעיקר על-ידי קבלנים פרטיים, כדי להשיג את הכוח המקצועי הדרוש להם ואשר הורגש בו מחסור עם החשת קצב הבנייה בתחילת 1957.

¹ הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה הפסיקה את פרסום מדד השכר לבנייה בגלל הליקויים שהיו בו, מדד חדש ומתוקן נמצא בהכנה.

לוח ה-3

השכר הממוצע למועסק בענפי המשק
השונים, ינואר—מאי 1956 לעומת
ינואר—מאי 1957
(השינוי באחוזים)

הענף	השינוי
אבן ומלט	+20
חשמל ומתכת	+19.2
מזון	+19.2
שרותים שונים	+17.3
בנקים	+13.8
תעשייה כימית	+12.4
ממשלה	+12.1
טכסטיל	+ 8.9
תעשיות קלות	+ 6.6
עיריות	+ 6.1
חקלאות	+ 5.5

המקור: חישובי בנק ישראל.

לוח ה-4

השכר היומי למועסק בבנייה בתקופת
ינואר—מארס 1957 בהשוואה
לתקופות קודמות

9.775	ינואר 1957
9.835	פברואר
9.818	מארס
9.809	ממוצע
9.437	יולי—דצמבר 1956 ממוצע
8.689	ינואר—מארס 1956 ממוצע

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

3. התנודות החודשיות של השכר

שני אינדיקאטורים העומדים לרשותנו למדידת התנודות החודשיות — מדד השכר היומי למועסק בתעשייה ונתוני השכר הנאספים על-ידי בנק ישראל הכוללים גם ענפי משק אחרים — מובאים בלוח ה-5.

לוח ה-5

מדד השכר היומי למועסק

(ינואר 1957=100)

נתוני בנק ישראל (ענפים שונים)	מדד הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (תעשייה)	
100.0	100.0	ינואר
103.8	100.3	פברואר
103.0	102.5	מארס
106.5	107.7	אפריל
102.9	104.9	מאי

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וחישובי בנק ישראל.

אין, בגלל כיסוי שונה, לצפות להקבלה מדוייקת בין שתי סדרות אלה, אולם בשתייהן ניכרת התנודה האופיינית לתחילת כל שנה, והיא — עלייה מסוימת בחודש (או חודשיים) בו משתלמת ההענקה המיוחדת לחג הפסח וירידה לרמה הקודמת של השכר במידה ואין התפתחות אחרת במגמה הכללית של רמת השכר.

ו. תעסוקה וכוח-אדם

מחצית השנה הראשונה של 1957 עמדה בסימן של גידול האבטלה ברביע הראשון והקלה ניכרת, אף בהשוואה לשנה הקודמת, ברביע השני. במוצע לכל התקופה גדל מספר המובטלים הכולל ב-7,000 איש לערך.

הגידול באבטלה היה קשור בעיקרו בהגברת העלייה בתקופה הנדונה, ואילו ההקלה שניכרה ברביע השני של השנה נגרמה על-ידי עליית הפעילות הכלכלית במשק, על-ידי הקצבת סכומים גדולים לתעסוקה בצורות שונות, ועל-ידי גיאנות מיוחדת בבנייה ובחקלאות.

קליטתם הכלכלית של העולים החדשים, כנראה הוקלה בתקופה זו, כי ההרכב המקצועי של העולים שבאו לאחרונה שונה מן ההרכב של העליות בשנים האחרונות. אין עוד ידיעות מוסמכות על אופן קליטתם, אבל בהתחשב עם המחסור בעובדים מקצועיים במקצועות מסוימים,

מתקבל על הדעת שהמיבנה המקצועי של גל העלייה האחרון, הכולל אחוז גבוה יותר של עובדים כאלה ובעלי מקצועות חופשיים, הקל על קליטתם הכלכלית.

1. היקף האבטלה

מספר המובטלים הכולל, הנמדד לפי הממוצע היומי הרשום של המובטלים, בצירוף לממוצע היומי של העובדים בתעסוקה מכוונת, הגיע בששת החודשים הראשונים של 1957 ל-30,230 איש, מהם 14,180 מובטלים רשומים ו-16,050 מועסקים בתעסוקה מכוונת. במחצית הראשונה של 1956 הגיע מספר המובטלים הכולל ל-22,790, מהם 11,840 מובטלים רשומים ו-10,950 עובדי עבודה מכוונת.

כגורם עיקרי לגידול האבטלה יש לראות את הפיגור בסידור העולים החדשים בעבודה. יש להניח שמתוך תוספת העלייה נוספו לכוח-העבודה עד סוף התקופה הנסקרת כ-20,000 איש, נוסף על הגידול הטבעי של כוח-העבודה. התוספת למספר המובטלים, לעומת זאת, היתה בממוצע לכל התקופה כ-7,000 איש, וברביע השני של השנה ניכרת ירידה של מספר זה. הגידול במספר המובטלים, הן הרשומים והן העובדים בתעסוקה מכוונת, מייצג למעשה את החלק שלא נקלט עדיין מן התוספת לכוח-העבודה.

מודד אחר לתנודות האבטלה הוא חלקם של המובטלים הרשומים ועובדי עבודות יזומות בכלל כוח העבודה. חלק זה נע בכל החודשים מאז ינואר 1955 בתחומים שבין 3.0 ו-3.5 אחוזים. בתקופה הנסקרת עלה שיעור זה בממוצע ל-4 אחוזים, ובחודשים דצמבר 1956 עד פברואר אף היה גבוה מזה. מחודש מאי ואילך, לעומת זאת, ניכרת הטבה שנמשכה עדיין ביולי. הלוח המובא להלן מראה את התנודות החודשיות של האבטלה הרשומה ושל התעסוקה המכוונת במחצית הראשונה של שנת 1957 בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד ובהשוואה לממוצעי המחצית השנייה של 1956.

בעוד שברביע הראשון היתה האבטלה גבוהה יחסית, הן באבטלה הרשומה והן בתעסוקה המכוונת, חל שיפור ניכר בממוצע האבטלה הרשומה ברביע השני. שיפור זה נובע בחלקו מהעסקת המובטלים בתעסוקה מכוונת, אך גם באבטלה הכוללת חל שיפור-מה ברביע השני, והיא ירדה ממוצע של 31.050 עד 29.150 איש.

מלבד הפעולות המכוונות להגברת התעסוקה, ירד מספר המובטלים הרשומים גם כתוצאה מעליית הביקוש לעובדים—בעיקר בבנייה ובחקלאות. לאור הנטייה להתגברות האבטלה שנסתמנה בסוף שנת 1956 ובתחילת 1957, ולקראת התוכניות להגברת העלייה בשנת 1957 ננקטו פעולות מכוונות להגברת התעסוקה, על-ידי הקצבות ממשלתיות וגיוס כספים על-ידי גופים אחרים לשם יצירת מקומות תעסוקה קבועים, למניעת פיטורים ולתעסוקת דחק.

הסכומים שהוקצבו להגברת התעסוקה על-ידי גופים ממלכתיים וציבוריים (הממשלה, הסוכנות, הסתדרות העובדים) הסתכמו לכדי 50 מיליון ל"י לשנה, והם מיועדים לספק 7—8 מיליון ימי עבודה. חלקו של סכום זה יוקדש ליצירת ימי עבודה זמניים, בעיקר בתעסוקה מכוונת, ואילו חלקו האחר מכוון ליצור תעסוקה קבועה. כמו כן נכללת בסכום זה גם הקצבה להכשרה מקצועית.

האבטלה בתקופת ינואר—יוני 1956 ו-1957

סה"כ ממוצע יומי של אבטלה רשומה ותעסוקה מכוננת		ממוצע יומי של תעסוקה מכוננת		ממוצע יומי של אבטלה רשומה		
1957	1956	1957	1956	1957	1956	
30,140	22,830	12,400	8,700	17,740	14,130	ינואר
32,415	22,900	15,300	9,800	17,115	13,100	פברואר
30,200	22,300	15,200	13,700	15,000	8,600	מארס
31,070	24,800	20,300	11,900	10,770	12,900	אפריל
29,360	22,800	16,200	11,300	13,160	11,500	מאי
28,190	21,100	16,900	10,300	11,290	10,800	יוני
30,230	22,700	16,050	10,950	14,180	11,840	ממוצע
						ממוצע יולי—
24,490		11,720		12,770		דצמבר 1956

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומשורר העבודה

הנתונים המצויים בדבר ביצוע התוכניות האלה במחצית השנה הראשונה הנם מקוטעים, ואינם מספיקים כדי מתן תמונה שלמה. ההקצבה הממשלתית משתקפת בעיקר במספר ימי העבודה שסופקו למעשה כתעסוקה מכוונת—שהסתכמו לפי האומדן ב-2.5 מיליון. מתוך מיפדה התעסוקה של הסתדרות העובדים הכללית הוצאו כ-5 מיליון ל"י, ואילו הסוכנות הוציאה באופן ישיר לתעסוקה כ-2.5 מיליון ל"י.

כאינדיקטור למספר המובטלים בענף הבנייה ישמש מספרם של עובדי הבנייה המקצועיים שנוקקו ללשכות העבודה, מאחר שפרסומו של מדד התעסוקה בבנייה על-ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה נפסק במארס 1957.¹

בתקופה דצמבר 1956—מארס 1957 היתה האבטלה בבנייה גבוהה מאשר בכל תקופה אחרת ב-18 החודשים האחרונים, אך החל מאפריל ירדו ממדי האבטלה בענף זה עד למספרים הנמוכים ביותר שנרשמו באותו פרק זמן, הן במספר הכולל של הנוקקים ללשכות העבודה, והן בממוצע היומי הרשום.

מדד התעסוקה בתעשייה מראה אף הוא עלייה קלה במחצית הראשונה של 1957 לעומת המחצית השניה של 1956; לעומת זאת ניכרת ירידה קלה לעומת התקופה המקבילה אשתקד.

¹ המדד נמצא עתה בעיבוד מחדש על-ידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח 2'1

מספר עובדי הבנייה המקצועיים שנרשמו
כמובטלים בלשכות העבודה בתקופת
ינואר—יוני 1957

החודש	מספר הנזקקים ללשכת עבודה	ממוצע יומי של מובטלים רשומים
ינואר	3,784	1,134
פברואר	3,667	1,128
מארס	3,130	812
אפריל	2,482	542
מאי	1,898	430
יוני	1,590	366
ממוצע 1956	2,664	756

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח 3'1

מדד התעסוקה בתעשייה — ימי עבודה ומועסקים

החודש והשנה	מדד ימי עבודה	מדד מועסקים
1957 ינואר	98	100
פברואר	102	103
מארס	104	105
אפריל	102	103
מאי	100	100
יוני	101	101
ממוצע (2)	101.2	102.0
ממוצע יולי—דצמבר		
1956 (3)	98.0	100.8
ממוצע ינואר—דצמבר		
1956 (4)	103.7	103.0
תקופה (2) לעומת (3)	+3.3	+1.2
תקופה (2) לעומת (4)	-2.4	-1.0

המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

גם החקלאות תרמה לצמצום האבטלה, במיוחד בתקופת קטיף ההדרים בתחילת השנה ובעבודות האסיף וההכנה בגן הירק בחודשי האביב עד יוני—חודש בו מסתיימות עבודות עונתיות רבות.

2. עומק האבטלה

עומק האבטלה, הנמדד לפי מספר הנזקקים ללשכות עבודה 13 ימים ומעלה בחודש אחד, מראה עלייה קלה מאד במחצית השנה הראשונה של 1957 לעומת המחצית השנייה של 1956 ועלייה גדולה יותר לעומת התקופה המקבילה אשתקד.

לוח 4-1

עומק האבטלה: מספר המובטלים 13 יום ויותר בחודש, ינואר 1956 — יולי 1957, באלפים

1956	1957	
13.1	17.4	ינואר
10.1	13.1	פברואר
7.9	9.5	מארס
8.8	5.9	אפריל
8.6	9.9	מאי
7.7	7.2	יוני
9.4	10.5	ממוצע חצי שנתי

המקור: המשטח המרכזית לסטטיסטיקה.

על אף העלייה בממוצע החצי-שנתי, ניכר אף כאן ההבדל בין הרביע הראשון והשני של השנה. התוספת לכוח העבודה של כ-40,000 איש במשך שנת 1956, ושל כ-4,000 לחודש בשנת 1957, גרמה לכך שמספר הנזקקים ללשכה מ-13 ימים ומעלה בחודש היה גבוה בכל חודש משלושת החודשים הראשונים של שנה זו מאשר בחודשים המקבילים אשתקד. אך לאחר מאמצים לצמצום האבטלה ברביע השני, היה מספרם של המובטלים "המלאים" נמוך יותר, ככל אחד מחודשי הרביע השני מאשר בחודשים המקבילים אשתקד.

אולם מצמצום זה של עומק האבטלה עדיין אי אפשר להסיק על הקטנת האבטלה הממשית, היות וזוהי במידה מסויימת תוצאה של הגברת התעסוקה המכוונת הניתנת ל-12 יום בחודש ולרוב אינה מאפשרת לאותו עובד להיות רשום כמובטל בלשכה יותר מאשר 12 ימים. עם זאת מעידים נתוני האבטלה הרשומה גם על ירידה ממשית באבטלה ולא רק על הורדתה המלאכותית על-ידי עבודות יזומות.

ז. הצריכה הפרטית

היקף הצריכה¹ בחמשת החודשים הראשונים של 1957 היה גבוה ב-13 אחוזים מאשר בתקופה המקבילה אשתקד, אך בהשוואה לחמשת החודשים האחרונים של 1956 לא חל בה שינוי. המחצית הראשונה של 1956 היתה תקופה של צריכה נמוכה יחסית. לפיכך מן הראוי להשוות את התפתחות הצריכה בראשית 1957 לרמה ששררה בסוף 1956, והשוואה זו מראה על יציבות.

בחישוב הצריכה לנפש אין העלייה בתקופה הנסקרת, לעומת החודשים המקבילים אשתקד, מגיעה ליותר מ-7 אחוזים, ובהשוואה לחמשת החודשים האחרונים של 1956 אף יש ירידה קלה. יש להביא בחשבון שאומדן זה הוא ממוצע כולל לקבוצות גדולות של צרכנים, והסיכום מושפע מכך שצרכתם של העולים החדשים נמוכה, בדרך כלל, מזו של שאר הצרכנים. הירידה בצריכה במחצית הראשונה של 1956 לא היתה קשורה בתנודות ההכנסה, אלא במתיחות הבטחונית שהיתה קיימת אז. מכאן שאין לראות בהתפתחות הצריכה של התקופה הנסקרת משום שינוי במגמה, מאחר שהשכר הפנוי הריאלי הממוצע של המועסקים כמעט לא עלה בהשוואה לתקופה המקבילה ב-1956, ונראה שאף ירד במידת-מה לעומת חמשת החודשים האחרונים של 1956.²

לגבי הצריכה הממוצעת לנפש המשתקפת מנתונים אלה יש להזהר מהכללות, כי היא עלולה להסתיר הבדלים ניכרים בצריכה של שכבות שונות.

הלוח הבא מפרט את האינדיקטורים לשינויים בצריכה. אם כי שיעור השינוי אינו שווה בכלום, הרי השוואת התקופות המקבילות ינואר-מאי 1956/1957 מלמדת על מגמה כללית של עלייה, ואילו השוואת תקופות רצופות של 5 חודשים מראה יציבות יחסית. התוצאה המתקבלת משקלול האינדיקטורים הנכללים "במדד הצריכה"³ מראה עלייה של 13 אחוזים לערך, לעומת התקופה המקבילה ושל כחצי אחוז לעומת סוף 1956. לפי חישוב של הצריכה לנפש חלה עלייה של 7 אחוזים לעומת התקופה המקבילה, וירידה של 2 אחוזים לערך לעומת סוף 1956.

הסדרות הסטטיסטיות על הצריכה עדיין אינן מאפשרות לקבוע מה הם השינויים העונתיים בתקופות השנה השונות. במקרה דגן אין איפוא אפשרות לקבוע באיזו מידה יש הבדלים עונתיים בין הצריכה במחצית הראשונה של השנה לבין זו של המחצית השנייה. נתוני הצריכה, המראים ירידה ניכרת במחצית הראשונה של 1956 עומדים בהתאמה למגמות של הפעילות המשקית בכלל באותו זמן. השינוי בצריכה איננו מורכב משינוי אחד בכל מרכיבי המדד.

א. מזון

סעיף המזון מראה עלייה ניכרת בהשוואה לתקופה המקבילה, ועלייה קלה בהשוואה לתקופה הקודמת; שיעור העלייה קטן מזה של גידול האוכלוסיה. ההסבר הנראה כמתקבל על הדעת הוא

¹ כוללת בעיקר מוצרי צריכה שוטפת.

² אם כי יש לזכור כי מספר המועסקים גדל כנראה.

³ הסברים על המדד ראה בדו"ח בנק ישראל 1956, ע' 69.

אינדיקאטורים מרכזיים לשינויים בצריכה

ינואר-מאי 1957 לעומת אוגוסט-דצמבר 1956			ינואר-מאי 1957 לעומת ינואר-מאי 1956			
במחירים קבועים, באחוזים	מדד מחירים	במחירים שוטפים, באחוזים	במחירים קבועים, באחוזים	מדד מחירים	במחירים שוטפים, באחוזים	
+ 1.3	103.7	+ 5.0	+ 11.9	105.5	+ 18.1	מזון
- 3.1	102.8	- 0.4	+ 21.4	104.4	+ 26.7	הלבשה
-17.9	102.7	-15.7	+ 9.7	107.7	+ 18.2	הנעלה
- 4.6	100.0	- 4.6	+ 17.7	106.7	+ 25.6	סיגריות (א)
+12.6	100.0	+12.6	+ 11.0	100.4	+ 11.4	משקאות
+13.9	101.0	+15.0	+ 21.6	100.8	+ 22.6	רהיטים
-	-	+ 18.9	-	-	+ 40.9	ספרים (ב)
-15.4	103.2	-12.7	+ 24.6	107.8	+ 34.3	חנויות כל-בו (ג)
						ביקורי
+ 9.5	-	+ 6.8	+ 4.8	-	+ 2.6	קולנוע (ד)
+13.1 (ה)	101.9	+15.2 (ה)	+ 1.5	108.4	+ 10.0	נסיעות
+ 2.6			+ 5.2			אוכלוסיה

(א) שיקלול הסיגרינות נעשה לפי המחירים בינואר 1956 ולא לפי מספר היחידות.

(ב) פדיון - אין אפשרות לחישוב הכנסה ריאלית.

(ג) מכירות ריאליות בניכוי מדד משוקלל של הלבשה, הנעלה, ריהוט, כלי בית ושונות.

(ד) השינוי הנומינאלי - שינוי בהכנסה היומית הממוצעת; השינוי הריאלי - שינוי במספר המכרים הממוצע היומי.

(ה) העלייה נובעת מצמצום מספר הנוסעים אצל המובילים המופיעים במדד באוגוסט-דצמבר 1956, בשל שביתת התחבורה (אוגוסט 1956) ומבצע סיני.

המקור: חישובי בנק ישראל

כי צריכת מזון של האוכלוסיה שנתווספה בתקופת אוגוסט 1956-מאי 1957 קטנה ממוצע הצריכה של היישוב הקיים.

העלייה בסעיף המזון נגרמה בעיקרה כתוצאה של אספקה מוגברת של תוצרת חקלאית.

ב. הלבשה והנעלה

העלייה בסעיפים אלה נובעת מגידול המכירות בענף זה שתחילתו מאמצע 1956. אין משמעות רבה להשוואה של תקופות רצופות מאחר שבמכירות ענפים אלה¹ שוררת עונתיות ברורה, והמכירות בסתיו גבוהות מן המכירות באביב.

¹ לפי שעה אין אפשרות לנכות את השפעת העונתיות הזאת בסדרות הסטטיסטיות.

העלייה בסעיף זה מקורה בעובדה כי במחצית השניה של השנה יש עלייה בצריכת הסיגריות היקרות יותר. הנתונים מראים על קיומה של תופעה עונתית זו, שגורמיה עדיין אינם ברורים.

ה. החקלאות

שנת תשי"ז הנה שנת ברכה שבאה לאחר שנת ברכה (בשנים האחרונות באה לאחר כל שנה גשומה שנה שחונה). לפי אומדן היתה התפוקה הממשית בתשי"ז גדולה ב-10 אחוזים ויותר משהיתה בתשט"ז.

למעשה, היתה בשמונת החודשים הראשונים של תשי"ז (אוקטובר 1956 — מאי 1957) עלייה של 16 אחוזים בשיווק המאורגן, לעומת התקופה המקבילה בשנה שעברה, אבל בחודשים האחרונים של שנת תשי"ז חלה כנראה עלייה מועטה יחסית בתפוקת מוצרים מסוימים.

לוח ח' 1

השיווק המאורגן של תוצרת חקלאית

המוצרים	היחידה	אוקטובר עד מאי		השינוי באחוזים
		תשט"ז	תשי"ז	
חלב בקר	קילו-ליטר	79.366	86.084	+ 8.5
ביצים למאכל	1,000 יח'	184.466	308.780	+ 67.4
ירקות	טון	82.046	102.359	+ 24.8
תפוחי אדמה	טון	37.649	45.511	+ 20.9
פרי הדר למאכל	טון	54.410	56.445	+ 3.7
פרי הדר לתעשייה	טון	75.630	50.225	-33.6
בננות	טון	18.621	15.991	-14.6
ענבי מאכל	טון	185	732	+ 295.7
פירות נשירים	טון	1.602	1.488	- 7.1
פירות אחרים	טון	1.214	2.371	+ 95.3
אבטיחים ומלונים	טון	537	1.921	+ 257.7
עופות	טון	11.168	11.206	+ 0.3
דגים	טון	6.608	6.656	+ 0.7
				+ 15.9*

* ממזע משוקלל.
המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לפי אומדן לא חל בממוצע שינוי במחירי התוצרת לעומת התקופה המקבילה אשתקד. אמנם חלה עלייה במחירי בשר בקר, בשר עוף, חלב וקרפיונים אבל המחירים של ירקות, פירות וביצים ירדו. יש להניח שחלה עלייה במחירי הביצים והירקות ועלייה נוספת במחירי בשר העוף עקב צמצום ההיצע, בסוף תשי"ז.

בשוק הירקות חלה עלייה של 25 אחוזים ב-8 החודשים הראשונים של תשי"ז בהשוואה לאותה התקופה אשתקד. עלייה זו היא בעיקר כתוצאה ממוג האויר הנוח בחורף האחרון, לעומת הגשמים החזקים בשנה שעברה, שפגעו קשה בגידולי הירקות ותפוחי-האדמה; גורם נוסף הוא הרחבת שטחי גידול הירקות כתוצאה מעידודם המיוחד בהתישבות החדשה ובעקב הבטחת מחירים מינימאליים לכל הגידולים. בחודשים האחרונים של השנה חלה ירידה ניכרת בשיווק הירקות לעומת התקופה המקבילה אשתקד. לפיכך, העלייה השנתית בשיווק הירקות נמוכה מזו של שמונת החודשים הראשונים.

פירות: בשיווק הבנות לשוק המקומי חלה ירידה של 15 אחוזים בגלל הקרה שגרמה נזקים ניכרים למטעי הבנות, ובגלל עלייה קטנה בכמות המיוצאת. בשיווק פירות אחרים בהתחלת תשי"ז (סוף עונת הקיץ) היתה עלייה בכמות של כ-28 אחוזים לעומת השנה שעברה; עלייה זו מוסברת בחלקה על ידי איחור העונה. אולם גם בתחילת עונת הקיץ תשי"ז חלה עלייה ניכרת בשיווק של מרבית סוגי הפירות הנשירים ובענבים (כ-30 אחוז).

הדרים: עונת ההדרים האחרונה הצטיינה בביקוש רב לפרי הדר ישראלי בשוקי העולם. בעיקר כתוצאה מהכפור בספרד שהקטין בתקופה הנסקרת את היבול בשני שלישים לערך. השיווק המקומי של פרי למאכל עלה במקצת, והאספקה לתעשייה ירדה. לעומת זאת עלה היצוא בהשוואה לאשתקד. שינוי זה נבע מצד אחד ממיעוט פגעי הטבע עקב מזג האויר הנוח, שאיפשר יצוא של חלק גדול יותר מהיבול מאשר בעונה הקודמת, ומצד שני מן המחירים הגבוהים בחוץ-לארץ לעור-מת המחירים המקומיים הנמוכים. (המחירים בחוץ-לארץ היו גבוהים, לפי אומדן, ב-20 אחוז משהיו אשתקד).

מוצרי בעלי-חיים: שיווק חלב בקר עלה ב-8 אחוזים. העלייה נתאפשרה על-ידי התרחבות משק החלב, בעיקר בהתישבות החדשה ועל ידי עליית התנובה הממוצעת. העלייה בכמות המשווקת באה עקב גידול הביקוש עם הרחבת ייצור החלב המפוסטר בבקבוקים ושיפור טיבו, וכתוצאה מגידול האוכלוסיה.

כמות בשר הבקר והצאן המשווקת עלתה לעומת התקופה המקבילה אשתקד. אך למרות עלייה זו, עלו מחיריו עקב הגברת הביקוש לו. על הגדלת הביקוש לבשר בקר וצאן השפיעה בין הגורם-מים האחרים גם העלייה היחסית הגדולה יותר של מחיר בשר העופות.

אף שהשיווק המאורגן מראה על יציבות בכמות בשר העופות ששווקה בתקופה הנסקרת לעומת התקופה המקבילה אשתקד, נראה שחל צמצום בייצור למעשה, והוא שהביא לעליית המחירים ("השיווק המאורגן" הקיף בתקופות שונות, חלק שונה מכלל השיווק, לרגל הפיקוח שהוטל על מחירי העופות). הצמצום הוא תוצאה של משבר שפקד את הענף עקב מחסור בגרעינים לאחר מבצע סיני, שהביא לשחיתת חלק ניכר מהעופות ולאיחור בחידוש הלהקות.

גידול כמות הביצים המשווקת (הגידול ב-67 אחוזים בשווק המאורגן נראה מוגזם ביותר

ומושפע כפי הנראה גם הוא מהתנודות בחלקו של השיווק המאורגן מכלל השיווק). ביטול הפיקוח על מחיר הביצים גרם גם לצמצום השיווק של בשר עוף.

גידולי תעשייה: שטח הכותנה השנה ירד בכ-13 אחוזים לעומת אשתקד, והגיע ל-50,000 דונם בקרוב. אולם יש להניח שהתפוקה תגיע ל-4,800 טון שהיא ב-40 אחוזים גבוהה מאשתקד. כזכור, אבד אשתקד כמחצית היבול כתוצאה מהתקפת מזיק. היבול יספק כ-50 אחוזים מהתצרוכת המקומית.

סלק סוכר נזרע בעונה האחרונה על שטח של 14,000 דונם, שנתנו כ-50,000 טון. מן הראוי לציין שחלה עלייה ביבולים, אולם תכולת הסוכר ירדה. גידול שטח הסוכר מתוכנן בהתאם לכושר העיבוד של בתי החרושת לסוכר.

שטח הבוטנים גדל מ-41,000 דונם ל-66,000 דונם ויש לצפות ליבול של כ-23,000 טון (לעומת 16,000 טון אשתקד), שרובו יופנה לייצוא.

גרעינים: חלק ניכר מתוספת שטחי השלחין (שגדלו בתשי"ז בכ-12 אחוזים והגיעו בסוף השנה לכ-1,100,000 דונם) הוקדש לגרעיני קיץ. זוהי תוצאה של המחירים הגבוהים לגרעינים ששררו במחצית מחודשי השנה עקב אי סדירות היבוא, ומהרצון להבטיח את ייצור בעלי החיים אשר הנו כדאי ביותר אולם מותנה באספקת הגרעינים.

תפוקת נכסי השקעה: לפי נתונים מוקדמים, חל השנה גידול של כ-10 אחוזים במספר הפרות החולבות שהגיע לכ-44,000, ובשטח המטעים הכולל שגדל ב-10 אחוזים בקירוב. נוספו למעלה מ-50,000 דונם מטעים—מרביתם בשלחין, ומחציתם הדרים. מחירי הפירות הגבוהים בשנים האחרונות (כולל הדרים) הם שגרמו לגידול בשטח הנטוע בשנה האחרונה.

גידול עדר החלב הוא תוצאה מירידת קצב הברירה, לאחר שבשנתיים הקודמות נמכרו לבשר מרבית הפרות בעלות התנובה הנמוכה. עדר הבקר לבשר גדל גם הוא בשיעור ניכר כתוצאה ממחירי הבשר הגבוהים.

ט. הייצור התעשייתי

עליית התפוקה הממשית של התעשייה הגיעה במחצית הראשונה של 1957 לפי אומדן ל-13 עד 15 אחוזים בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. בהשוואה למחצית השניה של השנה הקודמת נראה שלא היה גידול ניכר בתפוקה.

השינויים המתקבלים מן האינדיקטורים השונים אינם אחידים, אך כולם מראים עלייה ניכרת. פרט למדד ימי העבודה, המגלה שהרחבת התפוקה הביאה בעקבותיה רק עליה מעטה בתע-וקה התעשייתית. השינויים באינדיקטורים השונים מובאים בלוח ט-1.

בהיעדר נתונים מדויקים יותר, יש לשער שהגידול בתשומת החשמל קרוב למדי לשיעור הגידול של התפוקה הממשית, אם כי יש להניח שהתנודות במכירות החשמל קטנות במידה מסוימת מן התנודות בתפוקה. מדד הייצור התעשייתי הנוכחי תואר בפרסומים קודמים של בנק ישראל (ראה: דין וחשבון לשנת 1956, עמוד 164), ויש בו הטייה ניכרת כלפי מטה.

אינדיקטורים לשינויים בתפוקה התעשייתית

האינדיקטור	התקופה	השינוי באחוזים לעומת התקופה המקבילה ב-1956
מכירות החשמל לתעשייה	ינואר — אפריל	+14.6
יבוא חומרי גלם לתעשייה	ינואר — יוני	+17.4
מדד הייצור התעשייתי	ינואר — יוני	+ 8.9
מדד ימי העבודה בתעשייה	ינואר — יוני	+ 0.7

המסור: חברת החשמל לא"י, משרד המסחר והתעשייה, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

זיקון חלקי של מדד הייצור, על סמך נתונים בדבר הייצור של ענפים שלגביהם קיימות ידיעות מרוכזות, מעלה את הגידול במדד הייצור מ-9 אחוזים ל-12—11 אחוזים.

מדד ימי העבודה הנוכחי טובל אף הוא מכמה ליקויים שיש בהם כדי לגרום להטייה כלפי מטה, כך שאת הגידול של פחות מאחוז אחד בתעסוקה יש לקבל בהסתייגות־מה. עם זאת נראה, שהגידול הניכר בתפוקה היה מלווה בעלייה פחותה בהרבה בתשומת העבודה. מכאן שייתכן כי מלבד הניצול הנמוך של ציוד ומתקנים יש וגם עובדים אינם מופעלים בצורה אופטימאלית.

העלייה בתפוקה, שחלה כמעט בכל ענפי התעשייה, קשורה בעיקרה בגידול האוכלוסיה, שהביא לעלייה בצריכה הכוללת של מוצרי צריכה ולגידול בייצור בעקבות ההרחבה הניכרת של פעילות הבניה. תוספת התפוקה הופנתה רק במידה חלקית ביותר ליצוא.

1. התשומות

(א) תשומת החשמל

מכירות החשמל בתעשייה היו גדולות במחצית הראשונה של השנה ב-13.6 אחוז מאשר באותה תקופה אשתקד¹. מאחר שגידול בתפוקה בדרך כל גורר אחריו עלייה קטנה יותר בצריכת החשמל, יש לראות את תשומת החשמל כאינדיקטור שאינו מגוים את שיעור העלייה בתפוקה. ערט למגמה ארוכת־מועד של מיכון גדול יותר. השינויים בענפים השונים בשליש הראשון של השנה ניתנים ללוח ט-2 להלן.

¹ קשיים בסיכום הממוכן של החשבונות, כתוצאה מן ההגבלות שהונהגו בתקופת מערכת סיני, גרמו לאיחור בקבלת נתונים מעודכנים על מכירות החשמל לפי הענפים. הגידול הכולל במכירות החשמל בארבעת החודשים הראשונים היה 14.6 אחוז, ויש להניח שהמגמות של השליש הראשון לא השתנו במידה ניכרת לאחר מכן.

מכירות חשמל לתעשייה, כאלפי קו"ש

הענף	ינואר — אפריל 1956	ינואר — אפריל 1957	השינוי באחוזים
מזון	23.790	26.045	+ 9.1
טקסטיל	9.760	11.464	+17.4
הלבשה והנעלה	392	432	+10.2
מתכת	10.404	10.030	- 3.6
מכונות	450	495	+10.0
כלי רכב	230	307	+33.4
מוצרי חשמל	1.387	1.436	+ 3.5
עץ	4.983	4.747	- 4.8
עור	424	525	+23.8
הדפסה ונייר	4.884	5.101	+ 4.4
כימיקלים	13.692	17.496	+27.7
מוצרי גומי	2.157	3.765	+74.5
פלסטיקה	571	835	+46.2
אבן ומלט	17.609	21.871	+24.2
סה"כ	97.829	112.103	+14.6
סה"כ ינואר—יוני	152.804	173.633	+13.6

המסור: חברת החשמל לא"י בע"מ.

(ב) יבוא חומרי הגלם

העלייה הכוללת ביבוא חומרי הגלם לתעשייה הסתכמה ב-17.4 אחוזים, אך יש להניח שחלקה בא כדי להשלים את המלאי לאחר הצמצום ביבוא בתקופת מערכת סיני; בחלק אחר, אין השינויים ביבוא קשורים בצורכי הייצור השוטף, אלא הם נובעים מתנודות במלאי של חומרי גלם בני קיימא מסויימים. יבוא חומרי הגלם לענפים השונים ניתן בלוח ט'-3.

העלייה ביבוא גברה ברביע השני של השנה, לאחר ששכחו ההשפעות של מבצע סיני ומשבר הסואץ. העלייה בביקוש המקומי וביצוא, וציפיות של היצרנים להתמדת מצב זה של ביקוש מוגבר, גרמו לביקוש גדול יותר ליבוא.

לעומת זאת הצטמצם יבוא נכסי ההשקעה לתעשייה בשיעור של 10.6 אחוזים והוא הסתכם ב-30.8 מיליון ל"י לעומת 34.5 מיליון ל"י במחצית הראשונה של השנה הקודמת.

את הירידה ביבוא נכסי ההשקעה אין לייחס, בעיקרה, לגורמים של התקופה הנסקרת, מאחר שיבוא זה תלוי בהחלטות המתקבלות על פי רוב זמן רב לפני היבוא בפועל.

יבוא חומרי גלם לתעשייה, כאלפי ל"י

השינוי באחוזים	ינואר — יוני 1957	ינואר — יוני 1956	
			סך כל יבוא חומרי
+ 17.4	151.644	129.307	הגלם לתעשייה
			מזה :
+ 11.4	11.021	9.892	לתעשיית העץ
+ 38.6	39.354	28.384	לתעשיית השמן
+ 130.6	2.995	1.229	עורות ושלחים
+ 26.8	6.823	5.380	חומרי טקסטיל
+ 7.4	43.215	40.227	מתכת
+ 17.1	0.665	0.568	גומי
+ 4.2	15.601	14.975	כימיקלים
+ 52.5	1.196	0.783	פלסטיקה

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ומשרד המסחר והתעשייה.

(1) מדד ימי העבודה בתעשייה

במחצית הראשונה של 1957 חלה עלייה של 0.7 אחוז במדד ימי העבודה בתעשייה בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. לעומת המחצית השניה של 1956 היתה עלייה של 3.8 אחוזים, ויש לראותה על רקע הגיוס של פועלי תעשייה רבים בתקופת מבצע סיני, שגרם כנראה לצמצום מסוים בתעסוקה באותה תקופה.

מדד התעסוקה מבוסס, כמו מדד הייצור, על נתונים המתקבלים ממפעלים המעסיקים 15 עובדים לפחות, ומכאן שיש להתייחס בהסתייגות מסויימת לשינויים המשתקפים מתוכו. עם זאת נראה, שהגידול בתעסוקה התעשייתית פיגור במידה רבה אחרי עליית הייצור — תופעה המאשרת את העובדה שקיים בתעשייה כושר ייצור רב שאינו מנוצל אלא בחלקו. תופעה זו התבלטה כבר בסוף 1956 בהתפתחות הייצור בכמה ענפים, ובמיוחד בענף המתכת, היא ניכרת גם בתקופה הגסקרת כאן בענפים רבים. מסיבה זו אין לראות את השינויים בתעסוקה בענפים זהבודדים כאינדיקטור לשינוי בתפוקה, שכן בין ענף לענף יש הבדלים ניכרים בצורך להגדיל את תשומת העבודה לשם הגדלה של התפוקה.

2. התפוקה בענפים השונים

(א) ענף המזון

בתקופה הנסקרת היתה תפוקת ענף המזון גבוהה ב־12—10 אחוזים בהשוואה למחצית המקבילה, אשתקד וגם בהשוואה למחצית השנייה של 1956. העלייה נגרמה בעיקר בתעשיית השמנים ובעיבוד מוצרי החלב, כתוצאה מהפסקת יבוא החמאה והגבינה מעודפי המזון האמריקאיים. לעומת זאת ירד הייצור בעיבוד פירות וירקות, בעיקר משום שמוג האויר הנוח ששרר בעונת ההדרים האחרונה הביא לעלייה בחלקו של הפרי הראוי ליצוא ולאספקה מצומצמת יותר של בררה לתעשייה. הביקוש הרב של הצרכנים לירקות, והמחיר הגבוה שנבע מכך, גרם להפניית זלק גדול יותר של יבול הירקות המתאימים לשימור לצריכה ישירה. העלייה ביצוא שימורי ירקות, שהגיעה ל־130 אחוז, נובעת בעיקרה ממכירות מתוך מלאי שנצטבר בסוף 1956. ייצור הממתקים התרחב אף הוא בתקופה הנסקרת; ההרחבה הושפעה בחלקה על־ידי הגדלת יצואו של ענף זה.

(ב) ענפי הטקסטיל, ההלבשה וההנעלה

עליית הייצור בענף הטקסטיל בתקופה הנסקרת היתה אף היא בתחום של 12—10 אחוזים בהשוואה למחצית הראשונה של 1956. מלבד עליית הביקוש המקומי, גדל גם היצוא של ענף זה וקלט חלק מתוספת התפוקה. בתקופה הנדונה נוספו לייצור של ענף זה מוצרים חדשים, גם בייצור סוגי המוצרים הקיימים היתה עלייה, טווחית הצמר גדלה ב־36 אחוז. ואריגת הצמר ב־30 אחוז. בטווחית כותנה היתה עלייה דומה — 32 אחוז. בתעשיית ההלבשה לא חלה ירידה, על אף השביתה הממושכת בביהח"ר "אתא", מאחר שיצרנים אחרים הגדילו את ייצורם באותה תקופה. העלייה בייצור הנעליים היתה בשיעור של 10—5 אחוזים, ובענף זה ניכר מעבר מייצורם של סוגי נעליים מטיב ומחיר בינוני, לסוגים משובחים מצד אחד, ולסוגים זולים מצד שני.

(ג) ענף חומרי הבנייה

ההרחבה הניכרת של הבנייה הביאה בענף חומרי הבנייה לגידול של 25 אחוזים ויותר. ייצור המלט גדל ב־14 אחוזים, אף כי עיכובים טכניים מנעו הפעלה מלאה של כל המיפעלים הקיימים. הביקוש המקומי גבר עם הרחבת הבנייה, והיצוא גדל כתוצאה ממכירות מן המלאי. ניכר שנצטבר בסוף 1956. ייצור הבלוקים והלבנים גדל לפי אומדן ב־50 אחוז, ואספקת חומרי הגלם מן המחצבות גדלה אף היא ב־20 אחוז. השפעתה של הרחבת הבנייה עדיין לא ניכרה במלואה בתפוקת ענף חומרי הבנייה בתקופה הנסקרת, מאחר שהגידול היה ברובו המכריע בהתחלות הבנייה, ועיקרו החל ברביע השני של השנה.

תפוקת המחצבים גדלה בתקופה הנדונה ב-45 אחוזים, בעיקר כתוצאה מעליית הייצור במיפעלי ים המלח, שגדל ב-74 אחוז והגיע לתפוקה של 31,000 טון אשלג לעומת 18,000 טון כמחצית הראשונה של 1956.

הירידה בתפוקת הפוספאטים, בשיעור של 5 אחוזים, חלה בעיקר בראשית השנה, כשעדיין הורגשה השפעתן של הפרעות בייצור ובהובלה שחלו בזמן מבצע סיני. תפוקת החרסיתיות גדלה ב-12 אחוזים.

במחצית השנה הנסקרת החל לראשונה ייצורו התקין של הברום, והתפוקה הגיעה בשנה חודשים אלה ל-300 טון, שערכם כרבע מיליון ל"י.

ענף הכימיקאליים הגדיל את תפוקתו ב-15 אחוז, בעיקר כתוצאה מהתחלת ייצורם של מוצרים חדשים. יצואו של ענף זה – אשר מוצריו החדשים מיועדים בחלקם ליצוא – גדל כתקופה הנדונה פי שתיים, ועלה מ-1.8 מיליון דולאר במחצית הראשונה של השנה שעברה ל-3.6 מיליון דולאר השנה.

זיקוק הנפט הצטמצם במידת-מה, כתוצאה ממבצע סיני ומשבר הסואץ, והשינויים בהרכב יבוא הדלק שחלו כתוצאה מהם.

ייצור התמרוקים ירד אף הוא ב-8 אחוזים – בעיקר כתוצאה מירידת היצוא.

בענף המתכת כנראה לא היו שינויים ניכרים בהשוואה למחצית הראשונה של 1956, אם כי ייתכן שבענף המכונות חל צמצום מסוים כתוצאה מירידת ההזמנות הממשלתיות מענף זה, שעמדו במשך כל השנה הקודמת על רמה גבוהה.

פעילותו של ענף הדפוס נשארה יציבה, אם כי ברביע השני ניכרה גם בענף זה עלייה מסויימת. ייצור הנייר, לעומת זאת, עלה במידה ניכרת והגיע ל-32 אחוז לגבי נייר עתון ו-25 אחוז לגבי נייר אריזה. העלייה מוסברת בחלקה על-ידי אוילותו של מלאי שנצטבר קודם לכן בידי צרכנים וסוחרים.

בענף העץ הגיעה העלייה בייצור ל-12 עד 15 אחוז, שעיקרה נגרמה על ידי הגדלת ייצור הלבידים בשיעור של 20 אחוז. בענף זה חלה כנראה עלייה גדולה יותר מזו המשתקפת מן הנתונים הקיימים, מאחר שיש סימנים לכך שייצור הרהיטים, בעיקר סוגי הרהיטים המשובחים, גדל במידה ניכרת.

ענף היהלומים הגדיל את תפוקתו במידה ניכרת. היצוא גדל ב-40 אחוז ויבוא הגלמים עלה ב-35 אחוז. עלייתו של ייצוא היהלומים תרמה קרוב לשלושה רבעים מסך הגידול בייצוא התעשייתי בתקופה הנסקרת בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד.

י. הבנייה 1

בענף הבנייה חלה במחצית הראשונה של שנת 1957 התפתחות ניכרת. ערך הבנייה במחירים קבועים עלה ב-16 אחוז בקירוב ונאמד ב-135 מיליון ל"י, ואילו שטח הבנייה² עלה ב-25 אחוז לעומת התקופה המקבילה אשתקד. הוצאות הבנייה — כפי שהן משתקפות במדד — נשארו יציבות. עיקר הגידול חל בבניית שיכוני עולים — שטח ההתחלות גדל פי ארבעה — עקב גל העלייה המוגבר. גם בבניית בתים שאינם מיועדים לעולים הורגשה פעילות מוגברת שהתבטאה במספר גדול יותר של התחלות. אף-על-פי-כן, פיגרה בנייה זו בהיקפה הכספי אחרי הרמה של אשתקד בשל צמצום שטח גמר הבנייה בתחילת שנה זו כתוצאה מירידת הבנייה בשנת 1956. בתקופה הנסקרת הוחל בביצוע של "מפעל החסכון לבנין". בבנייה הפרטית הפכה ההעברה המוגברת של פיצויים אישיים מגרמניה למקור מימון חשוב. בניגוד למצב בהתחלת התקופה הנדונה, הפכו החודשים האחרונים לתקופה של תעסוקה מלאה בענף הבנייה ונעשו מאמצים ניכרים להכשרת פועלי בנין מקצועיים נוספים.

1. היקף הבנייה והוצאות הבנייה

לפי אומדננו, עלה ערך הבנייה למגורים במחירים קבועים של 1957 ב-15 אחוז לעומת המחצית הראשונה של אשתקד. ערך הבנייה לעולים הוכפל ובבנייה הציבורית שאינה מיועדת לעולים חלה ירידה קלה. ערך הבנייה הפרטית ירד ב-9 אחוזים. בבנייה חוץ מבנייה למגורים חלה עלייה של 25 אחוז, בעיקר בגלל פעילות מוגברת בבניית בתי עסק (ראה לוח י"1). באותו פרק זמן כמעט הוכפל שטח התחלת הבנייה, ואילו שטח הגמר צומצם ב-16 אחוז. (ראה לוח י"2). בבנייה הציבורית עלה מספר יחידות הדיור שהוחל בבנייתן בששת החדשים הראשונים של שנת 1957 על סך ההתחלות לשנת 1956 כולה — כ-19,700 יחידות לעומת 15,300 בשנת 1956 ו-7,300 בינואר — יוני 1956. כלולה כאן ראשית הבנייה במסגרת מפעל החסכון לבנין, מפעל החסכון לבנין לעולה ו"תוכנית אשכול" לקליטת עולים בקיבוצים. ברביע השני חלה גם בבנייה הפרטית עלייה ניכרת בהתחלות חדשות.

בגלל הצמצום בהתחלות בשנת 1956, פיגר גמר הבנייה למגורים השנה — חוץ מזו המיועדת לעולים חדשים — בהשוואה למחצית הראשונה של אשתקד. במקרה של שיכוני עולים, היתה המגמה הפוכה בשל שתי סיבות: (א) תקופת הבנייה של שיכון עולים קצרה בהרבה מזו של בתים אחרים, והצטמצמה בתקופה הנסקרת לארבעה חודשים לשיכון קבע ולחודשיים לשיכון ארעי. (ב) הגברת הפעילות בבניית שיכוני עולים הקדימה את הגברת הפעילות בבנייה הפרטית בשלושה או ארבעה חודשים (דצמבר 1956 לעומת מארס—אפריל 1957). במשך התקופה הנדונה נשאר מדד הוצאות הבנייה יציב³ ועלה ב-2 אחוזים על הממוצע

¹ בניית בנינים בלבד, חוץ ממיבנים חקלאיים שלא למגורים.

² הממוצע של ההתחלות והגמר.

³ אולם הולכת ונעשית בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה בדיקה של הסעיף "תחבורה", העלולה להביא להעלאה דיטרואקטיבית בסעיף זה לתקופה ינואר—יוני 1957.

לוח י"א

ערך הבנייה * לפי סוג הבניין ינואר — יוני, 1956 ו-1957, באלפי ל"י

השינוי הממשי באחוזים	ינואר — יוני ** 1957	ינואר — יוני 1956		
		במחירי 1957	במחירי 1956	
				ל מגורים
+ 52	65,148	42,740	40,376	הבנייה הצבורית
+ 120	47,824	21,756	20,424	מזה: לעולים
— 8	17,324	20,984	19,952	לאחרים
— 9	51,360	58,880	55,200	הבנייה הפרטית
+ 15	116,508	101,620	95,576	סה"כ למגורים
				לא למגורים
— 9	386	423	398	בתי-הארוחה
+ 77	6,013	3,399	3,228	בתי-עסק
—	3,699	3,715	3,501	בנייני תעשייה
+ 16	8,497	7,315	6,895	בנינים ציבוריים ***
+ 25	18,595	14,852	14,022	סה"כ לא למגורים
+ 16	135,103	116,472	109,598	סה"כ

* אינו כולל מחיר הקרקע והוצאות פיתוח.
 ** אומדן ארעי, ראה הערה ללוח מס' י"ב למטה
 *** נתונים חלקיים.
 המקור: הישועי בנק ישראל.

במחצית השניה של 1956. מחירי חומרי הבנייה לא עלו הודות לאספקה משביעה רצון. בתחילת התקופה היה קיים בארץ מלאי של מלט, עץ וברזל, וכושר תפוקה בלתי מנוצל בתעשיית חומרי-הבנייה. לא חל שינוי בתעריפים הרשמיים של שכר עבודה, שעליהם מבוסס הסעיף "שכר עבודה" כמדד הוצאות הבנייה, אולם במקרים רבים דרשו וקיבלו פועלים מקצועיים שכר מעל לתעריף הרשמי; במיוחד כך באיזורי פיתוח בהם מורגש מחסור בפועלי בניין מקצועיים.

התחלת הבנייה וגמר הבנייה, לפי שטח וסוג הבניין
ינואר — יוני, 1956 ו-1957 כאלפי מ"ר *

התחלת הבנייה ביחס לגמר (באחוזים) ינואר — יוני		גמר הבנייה				התחלת הבנייה			
		אחוז השניוני		ינואר — יוני		ינואר — יוני		אחוז השניוני	
		1956	1957	1956	1957	1956	1957	1956	
174	57	— 9	460	501	+179	800	287	הבנייה הצבורית	
162	52	+27	372	293	+300	604	151	מזה: לעולים	
223	65	—58	88	208	+ 44	196	136	לאחרים	
131	64	—38	278	450	+ 27	364	286	הבנייה הפרטית	
158	60	—22	738	951	+103	1,164	573	סה"כ למגורים	
לא למגורים									
33	33	—	3	3	—	1	1	בתי הארחה	
84	90	+83	55	30	+ 70	46	27	בתי-עסק	
39	97	+42	51	36	— 43	20	35	בנייני העשיה	
118	121	+18	45	38	+ 15	53	46	בנינים צבוריים***	
78	103	+44	154	107	+ 9	120	110	סה"כ לא למגורים	
144	65	—16	892	1,058	+ 88	1,284	683	סה"כ	

* ההפרשים בסכום נובעים מעיגול המספרים.
 ** מספרים ארעיים, פרט לנתונים על הבנייה הציבורית.
 כרי לאפשר השוואה עם הנתונים הסופיים למחצית הראשונה של שנת 1956 היה צורך לתקן את הסכומים הארעיים לתקופה ינואר-יוני 1957 של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. המספרים הסופיים של הלשכה לנבי שטח התחלת וגמר הבנייה (פרט לבנייה הציבורית) בתקופה ינואר-יוני 1956 נבחרים מן המספרים הארעיים ב־20 אחוז. מצאנו לנכון, איפוא, להוסיף אחוז דומה באומדן לעיל (פרט לבנייה הציבורית).
 *** נתונים חלקיים.
 המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה וחישוכי בנק ישראל.

2. מגמות הפעילות בענף הבנייה

האינדיקטורים לפעילות בענף הבנייה בתקופה הנדונה, שעליהם יש בידינו נתונים הם: היחס שבין התחלת הבנייה וגמר הבנייה; התצרוכת בחומרי בנייה; היקף השיכון הציבורי בתהליך הבנייה; ורמת התעסוקה. כל אחד מאינדיקטורים אלה העיד על הגברת הפעילות בענף במחצית הראשונה של שנת 1957.

(א) היחס שבין התחלת הבנייה וגמר הבנייה

בניגוד למגמה שלפני שנה, עלה שטח התחלות הבנייה בהרבה על שטח הגמר בכל סוגי הבנייה למגורים. בתקופה הנסקרת עלה שטח ההתחלות של בתי מגורים בקרוב ל-60 אחוז על שטח הגמר, ואילו באותה תקופה אשתקד היה המצב הפוך (ראה לוח י"2).

(ב) התצרוכת בחומרי-בנייה

ברוב חומרי-הבנייה המיוצרים בארץ חלה עלייה בייצור לשוק המקומי (ראה לוח י"3).

לוח י"3

אספקת חומרי בנייה מסויימים מייצור מקומי, ינואר—יוני, 1957*

אחוז השינוי	ינואר — יוני		היחידה	
	1957	1956		
+ 12.5	234	208	1,000 טון	מלט**
+ 19	19	16	1,000	רוכבים
+ 15	6.9	6.0	1,000 מע"ק	עץ לבוד***
+ 7	1.6	1.5	1,000 טון	מסמרים
- 29	11	15	מיליון	לבני סיליקאט
+ 49	110	74	מדד****	בלוקים ולבנים
+ 2	99	97	"	מרצפות ומדרגות
- 2	99	101	"	מוצרי מתכת לבנייה
+ 60	88	55	"	מוצרי ארמאטורה

* בלי להתחשב בשינוי המלאי, פרט למלאי המלט.

** הייצור המקומי פחות היצוא, בתוספת או בהחסרת השינוי במלאי בבתי החרושת. כולל מלט למטרות אחרות.

*** לאחר החסרת היצוא.

**** לפי מדד הייצור התעשייתי (100=1955).

ח מ ק ו ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה והישובי בנק ישראל.

במיוחד יש לציין את העלייה של 12.5 אחוזים בתצרוכת המלט, שחלקו סופק מן המלאי שהיה בבתי החרושת בתחילת שנה זו. מספר זה מתייחס לסך התצרוכת המקומית במלט. אין לנו סטטיסטיקה מפורטת על ייעוד המלט, אולם יש להניח שהשנה הופנה חלק גדול יותר לבניית בתים מאשר בתקופת הביצורים ובניית המקלטים אשתקד. ביבוא חומרי בנייה חלה ירידה השנה בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, אולם אין לראות ביבוא חומרי בנייה יחס ישיר עם פעילות ענף הבנייה בתקופה הנסקרת בגלל השינויים הניכרים במלאי.

(ג) היקף השיכון הציבורי בתהליך הבנייה

הנתונים המתקבלים מאגף השיכון על היקף השיכון הציבורי בתהליך הבנייה מראה השנה מגמה בלתי פוסקת להרחבת הבנייה—מ־363 אלף מטר מרובע בתחילת השנה ל־696 אלף בסוף יוני—בעוד שבתקופה המקבילה אשתקד שררה מגמה הפוכה—מ־683 עד 403 אלף מטר־מרובע בתחילת ובסוף התקופה.

(ד) רמת התעסוקה

בהעדר סטטיסטיקה שוטפת על מספר המועסקים בענף הבנייה¹, אפשר לעמוד על היקף התעסוקה רק באופן עקיף.

המקרים של תשלומי שכר מעל לתעריף הרשמי בתקופה הנסקרת וכמו כן התכנית המורחבת להכשרה מקצועית במקצועות הבנייה מעידים, כשלעצמם, על מחסור בפועלים מקצועיים בענף הבנייה. במסגרת התוכנית להכשרה מקצועית (תוך כדי עבודה) של לשכת העבודה והסתדרות פועלי הבניין, נכללו בתקופה הנסקרת כ־1,500 מתלמידים.

נוסף על כך, מראים הנתונים של לשכות העבודה צמצום ניכר במספר המובטלים בין פועלי בנין מקצועיים בחודשים אפריל—יוני 1957 בהשוואה לאותה תקופה אשתקד, ואילו בתחילת התקופה הנסקרת היתה רמת האבטלה גבוהה יחסית.

3. הבנייה לעולים

(א) בעיר ובכפר

הבנייה לעולים תוחש גם בעיר וגם בכפר, אולם לא במידה שווה. בהתאם לצרכי העלייה החדשה ממזרח אירופה וממצרים ובניגוד למגמה ששררה בשנים האחרונות, עלה שטח הבנייה בערים² בתקופה הנסקרת על שטח הבנייה בכפרים—277 אלף מטר מרובע בערים ו־194 אלף בכפרים, לעומת 41 אלף מטר מרובע בערים ו־88 אלף בכפרים בתקופה המקבילה אשתקד. רוב השכונים לעולים שהוחל בבנייתם במחצית הראשונה של שנת 1957 הוקמו בערים מחוץ לשלוש הערים הגדולות וביישובי עירוניים (כגון קרית שמונה ודימונה).

הבנייה בכפר ירדה באופן יחסי מ־59 אחוז של סך הבנייה לעולים במחצית הראשונה של שנת 1956 ל־32 אחוז השנה (ראה לוח י"4). מתוך הבנייה בכפר הופנה חלק ניכר לבנייה בקיבוצים. באפריל 1957 התחילה הבנייה במסגרת התכנית החדשה לקליטת עולים חדשים בקבוצים ("תכנית אשכול").

¹ חישוב מדד התעסוקה בבנייה נפסק זמנית.

² התחלות הבנייה.

התחלקות שטח הבנייה לעולים בין ערים לבין מקומות אחרים, באחוזים

ינואר — יוני 1957	גמר		התחלות				
	1956		ינואר — יוני 1957	1956			
	ינואר — יוני 1957	ינואר — יוני 1956		ינואר — יוני 1956	ינואר — יוני 1956		
	5.4	4.7	13.3	10.4	7.4	6.7	ב ע ר י מ :
	28.0	24.5	18.6	35.5	21.1	20.8	בש לש הערים הגדולות ביתר הערים
	33.4	29.2	31.9	45.9	28.5	27.5	סה"כ
	19.3	18.6	18.7	22.0	19.0	13.9	ב מקומות אחרים : במקומות עירוניים
	36.7	51.5	48.7	19.3	51.3	58.3	ב מקומות כפריים : פרט לקבוצים
	10.6	0.7	0.7	12.8	1.2	0.3	בקבוצים
	66.6	70.8	68.1	54.1	71.5	72.5	סה"כ
	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	סה"כ : באחוזים
	372	220	293	604	232	151	באלפי מ"ר

ה מ ק ו ר : השכנה המרכזית פסטוסטיקה וחיושכי כנע ישראל.

(ב) בנייה ארעית ובנייה של קבע

לחץ העלייה המוגברת שהתחילה לזרום ארצה בחדשים האחרונים של שנת 1956 הניע את אגף השכון לשוב ולהקים מבנים ארעיים לעולים לאחר שבנייה זו נפסקה כמעט כליל משך חדשים אחדים. במחצית הראשונה של שנת 1957 הלכו והוקמו כ-3,200 בתים ארעיים, מחציתם כתי עץ, כולל הבתים התרומים שהובאו מארצות הברית ("בתים קליפורנאיים"), ומחציתם צריפונים, אסבסטונים ופחונים. גודל הממוצע של מבנים אלה היה כ-28 מטר מרובע, לעומת 24 בשנה שעברה.

שטח הבנייה הארעית¹ אמנם עלה פי שניים וחצי בתקופה הנסקרת לעומת התקופה המקבילה אשתקד, אולם יש לציין שחלקה היחסי בסך הבנייה לעולים ירד באופן ניכר (מ-26½ אחוז ל-15 אחוז) — עובדה המעידה על המאמצים של אגף השיכון להמנע עד כמה שאפשר מבניית בתים ארעיים שיהיה צורך להחליפם כעבור שנים מספר.

¹ התחלות הבנייה.

חלקה של הבנייה הארעית בסך הבנייה לעולים, באלפי מ"ר

גמר			התחלות			
ינואר — יוני 1957	1956		ינואר — יוני 1957	1956		
	יולי — דצמבר	ינואר — יוני		יולי — דצמבר	ינואר — יוני	
47	28	46	90	21	40	הבנייה הארעית לעולים
372	220	293	604	232	151	סך הבנייה לעולים
12.6	12.7	15.7	14.9	9.1	26.5	אחוז הבנייה הארעית

המסור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לאגף השכון.

י"א. שוק ניירות-הערך

במחצית הראשונה של שנת 1957 עמד שוק ניירות-הערך בסימן הנפקת מילווה הבטחון תשי"ז — 1956 בסך 40 מיליון ל"י והמסחר במילווה זה ובשאר המילווה הצמודים הממשלתיים שבערבות הממשלה. הנפקת מילווה הבטחון היתה מלווה במידה מסוימת של פעולות המרה מצד חלק מן המשקיעים, כך שהיה היצע מוגבר של ניירות-ערך אחרים. דבר זה התבטא במיוחד בירידת שערי המניות הרגילות. בהשוואה לניירות-הערך הנושאים ריבית קבועה נחלשו והלכו שערי המניות הרגילות מתחילת השנה ועד סוף התקופה הנסקרת כאן. פרט להתאוששות חולפת בחודש פברואר, נפלו שערי המניות הרגילות אפילו מן הרמה של שלהי אשתקד, שהיתה נמוכה בלא-הכי.

לפי האומדן נרכשו כשני-שלישים מהאגרות נושאות הריבית — או כמחצית הסכום הכולל — של מילווה הבטחון על-ידי משקיעים מוסדותיים, ובראשם קופות התגמולים וחברת ההשקעות שלהן. הבנקים, המחויבים להשקיע בניירות-ערך מאושרים 60 אחוז מהכספים המופקדים אצלם במסגרת תוכניות החסכון, רכשו למטרה זו 12 אחוזים בקירוב מהסכום הכולל. היתרה נרכשה על-ידי הקהל הרגיל להשקיע בניירות ערך ועל-ידי חברות, מפעלים ואנשי מסחר אשר ניירות הערך אינם מהווים, בדרך כלל, נכס מנכסי המאזן שלהם. המשקיעים הנוכחים לאחרונה העדיפו את האגרות למוכ"ז בנות 4¼%, הפטורות ממס הכנסה ומחובת ההצהרה לשלטונות מס ההכנסה, והמהוות נכס נזיל יותר מאשר האגרות הרשומות על שם הנושאות ריבית של 6½%. האגרות נושאות הפרסים נרכשו לרוב על-ידי משקיעים פרטיים, בממוצע בסכומים קטנים, שהסתכמו לסך 10 מיליון ל"י. אשר לסוג ההצמדה, הרי הבחירה היתה בידי המשקיעים בין הצמדת הקרן הריבית לשער הדולאר או למדד המחירים לצרכן. מן הראוי לציין שלעומת ההנפקות הקודמות חלה ריאוריינטציה של המשקיעים, וההתחלקות בין שני סוגי ההצמדה נהפכה על פיה: בעוד שבהנפקות קודמות הוצמדו כשני-שלישים של הערך הנקוב למדד המחירים לצרכן והיתרה לשער

הדולאר, הוצמדו לאחרונה כשני שלישים לשער החליפין והיתרה למדד. כשנרשם מילווה הבטחון בבורסה לניירות-ערך בתל-אביב (ביוני 1957), נתברר שהוא נתקבל אצל הקהל כהשקעה ארוכת מועד, ונתבדו החששות שמא תמכרנה כמויות גדולות ממנו בשוק על-ידי משקיעים רבים, וביחוד חברות התעשייה והמסחר ואנשי עסקים, כדי להגדיל את הניזילות שלהם.

התפתחות שערי המילוות הצמודים היתה מותנית בתקופה הנסקרת בראש וראשונה בתנודות של מדד המחירים לצרכן ובציפיות בנוגע לשער החליפין הרשמי. בדרך כלל לא התרחקו שערי הניירות הצמודים למדד אלא במעט מהערך הנקוב המתוקן על פי המדד (ראה לוח י"א-1) אף שערי הניירות הצמודים לשער הדולאר, הנושאים ריבית של $6\frac{1}{2}\%$ (או $4\frac{1}{2}\%$ כשהם פטורים ממס הכנסה) נשארו קרובים לערכים הנקובים. בשערי $3\frac{1}{2}\%$ טבי-הדולאר 1959-68 חלה עלייה כמעט מתמדת מ- $72\frac{3}{4}\%$ בתחילת השנה ל- $79\frac{1}{8}\%$ בסוף יוני, ו- 4% סטוק רשום "א" בשטרלינג 1959-68 עלה באותה תקופה מ- $87\frac{3}{8}\%$ ל- $92\frac{1}{2}\%$.

ערכם הנקוב הכולל של המילוות הצמודים שהיו רשומים בבורסה לניירות-ערך בתל-אביב בסוף התקופה הנסקרת הנו 110.6 מיליון ל"י¹ או יותר ממחצית הערך של הניירות הרשומים בה. המחזור בהם היה נכבד ובימים מסוימים הגיע לכדי 80 אחוז ויותר מכלל המחזור שבבורסה התל-אביבית.

שעריהם של שאר אגרות החוב הממשלתיות ושל אגרות חוב אחרות שאינן צמודות השתפרו במקצת לעומת שעריהם בסוף 1956 עם התקרבותם למועד הפדיון—כפי שמתברר מתוך עיון במדד ניירות הערך הנספח לסקר זה. בשעריהם של רוב מניות הבכורה לא חל שינוי הראוי לציון. תנאי הצמדה של המילוות שהונפקו מאז הוצאה הסדרה הראשונה של $6\frac{1}{2}\%$ אגרות המילווה של חברת החשמל הא"י (סוף 1955), שערי הריבית וההקלות במס ההכנסה, וכן הפרסומת הרחבה לרכישת אגרות חוב גרמו לכך שחוגים רחבים והולכים בציבור מתרגלים להשקיע לפחות חלק מחסכונותיהם בניירות-ערך.

מאידך, חיזוקו ההנפקות החדשות את ירידת שערי המניות הרגילות—תהליך הנמשך זה שנתיים וחצי. שיעורי הדיבידנדה שהוצהרו לשנת העסקים שעברה נעים בין אפס ובין $12\frac{1}{2}\%$ אחוזים, לרבות מניות הטבה, הלוחצות—כפי שלימד הנסיון—על שערי המניות השונות בשהמוטבים מוכרים את מניות הטבה למימוש רווחיהם. מכיוון שהון-סיכון² חזקה עליו שהוא מחפש הכנסה העולה על שיעור הריבית מאגרות חוב ודיבידנדות של מניות בכורה, אין לראות סימנים להתאוששות של שערי המניות. בהתאם למצב זה, מעטות הן המניות הרגילות הרשומות בבורסה שבתל-אביב, אשר שעריהן גבוהים מערכן הנקוב. עם זאת, עדיין גבוהה במקרים מספר ההכנסה הנקייה ממילוות על זו ממניות רגילות טובות, למרות השערים הנמוכים של האחרונות. משום כך לא היו בתקופה הנסקרת הנפקות ציבוריות של מניות רגילות.

בשוק ניירות הערך גדל והולך משקלן של קופות התגמולים והפנסיה; הם מהווים כיום את הגוף החשוב ביותר בין המשקיעים המוסדתיים, אשר חלקם בין המשקיעים בניירות-ערך חדשים כבר נזכר לעיל. מגמה זו קיבלה חיזוק נוסף כשפורסמו בסוף אוגוסט ש.ז. — לאחר דיונים שחלו

¹ כולל 6% אגרות חוב מיפעלי מלט פורטלנד א"י "נשר" בע"מ (הצמודות למחיר המלט) ו-8% אגרות חוב נתונות להמרה "ישרס", ישראל רסקו חברה להשקעות בע"מ (שאפשר לרכוש בהן זירות).

² risk capital — השקעות שאינם נושאות הכנסה קבועה מראש.

ניירות ערך צמודים למדד יוקר המחיה: ערכים נקובים מתוקנים לפי המדד ושערים כבורסה לניירות ערך בתל-אביב
בתחילת כל חודש, ינואר — יוני, 1957

שם	מדד יסוד	ינואר 1957 (מדד נובמבר 1956)		פברואר 1957 (מדד דצמבר 1956)		מארס 1957 (מדד ינואר 1957)		אפריל 1957 (מדד פברואר 1957)		מאי 1957 (מדד מארס 1957)		יוני 1957 (מדד אפריל 1957)		יולי 1957 (מדד מאי 1957)	
		ערך נקוב מתוקן	שער בבורסה	ערך נקוב מתוקן	שער בבורסה	ערך נקוב מתוקן	שער בבורסה	ערך נקוב מתוקן	שער בבורסה	ערך נקוב מתוקן	שער בבורסה	ערך נקוב מתוקן	שער בבורסה	ערך נקוב מתוקן	שער בבורסה
6½% מלווה בסחון 1959/68	259	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6½% ~~מלווה~~ בסחון 1959/68	259	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6½% רשויות מקומיות 1958/65	260	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6½% חברת חשמל לא"י בע"מ 1957/64	233	108½	103½	110½	103½	109½	107½	111½	108½	110½	113½	115½	112½	118½	116½
6½% חברת החשמל לא"י בע"מ 1958/65	239	106½	101½	104½	99½	106½	105½	109½	106½	111½	108	113½	110½	116½	114½
6½% קרן היסוד															
המגבית המאוחדת לישראל 1958/65	249	102½	96½	100½	94½	106½	100½	105½	101	106½	103½	108½	104½	111½	107½
6½% אגרות בע"מ 1958/65															
½ צמודי דולר, חצי צמודי מדד	246	101	95	101½	95	103½	98½	104½	98	105½	101½	103½	99	105½	102½
6½% רסקו חברה להתישבות															
חקלאית בע"מ 1958/64	244	—	—	105½	97½	104½	102½	106½	102½	108½	105½	110½	106	113½	109

בתחילת השנה — התקנות בדבר אישור קופות התגמולים.¹ תקנות אלו פוטרות ממס הכנסה את תרומת המעבידים לקופות מאושרות ואת הכנסת הקופות מהשקעות; כמו כן מעניקות התקנות הקלות במס לגבי תשלומיהם של החברים לקופות. מנקודת הראות של שוק ההון חשובות התקנות החדשות בכך, שהן מחייבות את הקופות המאושרות להשקיע ב"השקעות מוכרות" לא פחות מ־65 אחוז מכספי קרנותיהן. ב"השקעות מוכרות" הכוונה היא בראש וראשונה לניירות-ערך של הממשלה או שבערבות הממשלה הנרכשים על-ידי הקופות בעת הנפקתם. ההצטרבות בקרנות הקופות תעלה בשנה זו — לפי אומדן זהיר — על סך 50 מיליון ל"י. על בסיס חסכון שנתי בממדים אלה יש לצפות לכך שבעתיד הלא-רחוק, לאחר שתאושרנה הקופות בהתאם לחוק, יעלו השקעותיהן בניירות-ערך חדשים על 30 מיליון ל"י לשנה. זה לא כבר ניתנה גם למשתכרים העצמאיים האפשרות להצטרף ל"קופות עצמאיים", שנוסדו על-ידי מספר מוסדות בנקאיים לפי מתכונת דומה לזו של קופות התגמולים לשכירים. גם קופות אלה יכולות לקבל אישור בהתאם לתקנות החדשות וליהנות מזכויות דומות לאלה של קופות התגמולים. מספר העצמאיים שהצטרפו לקופות כאלה מגיע לאלפים אחדים, והתשלומים בהם התחייבו, עולים על מיליון ל"י לשנה.

חוג משקיעים חדש המתחיל להוות גורם בשוק-ניירות הערך הוא ציבור מקבלי הפיצויים האישיים מגרמניה. להם ניתנות, החל מיולי ש.ז., — על פי הכללים החדשים שנתפרסמו ביוני — הטבות בשיעור 20 אחוז מהסכומים המתקבלים על ידם במידה שהם ממירים אותם במטבע מקומי. הטבה זו ניתנת בצורת אגרות חוב. לפי האומדן יגיע בעתיד הקרוב סכום האגרות שיתקבל בצורה זו על-ידי מקבלי הפיצויים האישיים למיליון ל"י בקרוב לחודש. אפילו אם רק חלקם יממשו בשוק את האגרות שיקבלו בשעת המרת כספי הפיצויים, עלול ההיצע שיווצר מצד זה ליהפך לגורם בעל השפעה בשוק ניירות-הערך.

---

¹ תקנות מס הכנסה (כללים לאישור קרנות תגמולים, פנקיה, ופיצויים) תשי"ז—1957. קובץ התקנות 726.